

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Sva prava pridržana. Dopuštenje za ponovno objavljivanje ovog prijevoda dano je isključivo u svrhu uključivanja u HUDOC bazu podataka Suda.

© Office of the Agent of the Republic of Croatia before the European Court of Human Rights. All rights reserved. Permission to re-publish this translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

© Bureau de l'Agent de la République de Croatie devant la Cour européenne des droits de l'homme. Tous droits réservés. L'autorisation de republier cette traduction a été accordée dans le seul but de son inclusion dans la base de données HUDOC de la Cour.

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

VELIKO VIJEĆE

PREDMET SCORDINO protiv ITALIJE

(Zahtjev br. 36813/97)

PRESUDA

STRASBOURG

29. ožujka 2006. godine

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 36813/97) protiv Talijanske Republike kojega je 21. srpnja 1993. godine četvero talijanskih državljana, Giovanni, Elena, Maria i Giuliana Scordino ("podnositelji zahtjeva"), podnijelo Europskoj komisiji za ljudska prava ("Komisija") na temelju članka 25. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija") .
2. Nakon što su na početku bili označeni inicijalima G.S. i ostali, podnositelji zahtjeva naknadno su pristali da se otkriju njihova imena. Pred Sudom ih je zastupao g. N. Paoletti iz Odvjetničke komore Rima. Talijansku vladu ("Vlada") zastupao je njen zastupnik g. I.M. Braguglia, pomoćnik zastupnika g. F. Crisafulli i zamjenik pomoćnika zastupnika, g. N. Lettieri.
3. Prema članku 1. Protokola br. 1 i članku 6. Konvencije, podnositelji zahtjeva su tvrdili da je došlo do neopravdanog miješanja u njihovo pravo na mirno uživanje vlasništva i do povrede njihovoga prava na pošteno suđenje u razumnom roku.
4. Zahtjev je prosljeđen Sudu 1. studenoga 1998. godine, kad je na snagu stupio Protokol br. 11 uz Konvenciju (članak 5. stavak 2. Protokola br. 11).
5. Zahtjev je dodijeljen u rad Prvom odjelu Suda (pravilo 52. stavak 1. Poslovnika Suda). G. V. Zagrebelsky, sudac izabran u odnosu na Italiju, povukao se iz zasjedanja u velikom vijeću (pravilo 28.). Vlada je stoga imenovala gđu M. Del Tufo da umjesto njega zasjeda kao *ad hoc* sudac (članak 27. stavak 2. Konvencije i pravilo 29. stavak 1.).
6. Dana 27. ožujka 2003. godine, nakon rasprave o dopuštenosti i osnovanosti (pravilo 54. stavak 3.), vijeće Prvoga odjela, u sastavu g. C.L. Rozakis, predsjednik, g. G. Bonello, g. P. Lorenzen, gđa N. Vajić, gđa S. Botoucharova, gđa E. Steiner, suci, gđa M. Del Tufo, ad hoc sudac, te g. S. Nielsen, zamjenik tajnika Odjela, proglasilo je zahtjev dopuštenim.
7. U svojoj presudi od 29. srpnja 2004. godine ("presuda vijeća"), vijeće je jednoglasno odlučilo odbaciti prethodni prigovor Vlade i jednoglasno presudilo da je došlo do povrede članka 6. stavka 1. Konvencije zbog duljine i nepoštenosti postupka. Presudilo je i da je došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1 zbog neopravdanog miješanja u pravo podnositelja zahtjeva na mirno uživanje njihovoga vlasništva.
8. Dana 26. listopada 2004. godine talijanska vlada je zatražila, na temelju članka 43. Konvencije i Pravila 73., da se predmet uputi velikome vijeću. Dana 2. veljače 2005. godine zbor velikoga vijeća prihvatio je taj zahtjev.
9. Sastav velikoga vijeća određen je u skladu s odredbama članka 27. stavaka 2. i 3. Konvencije i pravila 24.
10. Podnositelji zahtjeva i Vlada podnijeli su svatko svoje očitovanje. Osim toga, primjedbe treće stranke primljene su od poljske, češke i slovačke vlade, kojima je predsjednik dopustio intervenirati u pismenom postupku (članak 36. stavak 2. Konvencije i pravilo 44. stavak 2.) Podnositelji zahtjeva odgovorili su na te primjedbe (pravilo 44. stavak 5.).
11. Rasprava, koja je bila otvorena za javnost, održana je u Zgradi ljudskih prava (Human Rights Building) u Strasbourgu dana 29. lipnja 2005. godine (pravilo 59. stavak 3.).

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

12. Podnositelji zahtjeva rođeni su 1959., 1949., 1951. odnosno 1953. godine, a žive u Reggio di Calabrij.

13. Godine 1992. podnositelji zahtjeva naslijedili su od g. A. Scordina nekoliko parcela zemljišta u Reggio di Calabrij, upisanih u zemljišne knjige kao uložak 111, čestice 105, 107, 109 i 662. Dana 25. ožujka 1970. godine Općinsko vijeće Reggio di Calabrije donijela je generalni razvojni plan, koji je 17. ožujka 1975. godine prihvatilo Pokrajinsko vijeće Calabrije. Za zemljište iz ovoga zahtjeva površine 1.786 m², označeno kao čestica 109, izdana je dozvola za izvlaštenje prema generalnom razvojnog planu, radi izgradnje stambenih objekata na tom zemljištu. Zemljište je naknadno uključeno u urbanistički razvojni plan što ga je Pokrajinsko vijeće Calabrije odobrilo 20. lipnja 1979. godine

A. Izvlaštenje zemljišta

14. Godine 1980. Općinsko vijeće Reggio di Calabrije odlučilo je da će zadruga Edilizia Aquila na dotičnome zemljištu obaviti građevinske radove. Odlukom od 13. ožujka 1981. godine upravne su vlasti zadruzi dale dopuštenje da zaposjedne zemljište.

15. Dana 30. ožujka 1982. godine, na temelju Zakona br. 385/1980, Općinsko vijeće Reggio di Calabrije ponudilo je predujam naknade za izvlaštenje, čiji je iznos određen u skladu sa Zakonom br. 865/1971. Ponuđeni iznos, 606.560 lira (ITL), izračunat je prema pravilima koja su bila na snazi za poljoprivredno zemljište, na način da se za osnovicu uzela vrijednost od 340 ITL po četvornome metru, s time da će se konačni iznos naknade odrediti nakon što se donese zakon kojim će se utvrditi novi kriteriji za naknadu za građevinsko zemljište.

16. G. A. Scordino je odbio ponudu.

17. Dana 21. ožujka 1983. godine Pokrajinsko vijeće donijelo je odluku o izvlaštenju u odnosu na predmetno zemljište.

18. Dana 13. lipnja 1983. godine Općinsko vijeće je drugi put ponudilo predujam koji je ovoga puta iznosio 785.000 ITL. Ta ponuda nije prihvaćena.

19. Presudom br. 223 od 15. srpnja 1983. godine Ustavni sud proglasio je Zakon br. 385/1980. neustavnim jer je dodjelu naknade uvjetovao donošenjem nekog budućeg zakona.

20. Zbog te je presude ponovno stupio na snagu Zakon br. 2359/1865 koji je predviđao da naknada za izvlaštenje treba odgovarati tržišnoj vrijednosti zemljišta o kojemu je riječ.

21. Dana 10. kolovoza 1984. godine g. A. Scordino formalno je pozvao Općinsko vijeće da odredi konačni iznos naknade u skladu sa Zakonom br. 2359/1865. Dana 16. studenoga 1989. godine saznao je da je, odlukom od 6. listopada 1989. godine, Općinsko vijeće Reggio di Calabrije konačni iznos odredilo u visini od 88.414.940 ITL (50.000 ITL po četvornome metru).

B. Postupak za dodjelu naknade za izvlaštenje

22. Dana 25. svibnja 1990. godine, osporavajući iznos naknade koja mu je dodijeljena, g. A. Scordino pokrenuo je pred Žalbenim sudom u Reggio di Calabrij postupak protiv Općinskoga vijeća i zadruga.

23. Tvrdio je kako je iznos što ga je odredilo Općinsko vijeće smiješno nizak u odnosu na tržišnu vrijednost zemljišta te je, između ostalog, zatražio da se naknada izračuna prema Zakonu br. 2359/1865. Tražio je naknadu i za razdoblje u kojemu je zemljište bilo u tuđem posjedu prije donošenja odluke o izvlaštenju, te za dio zemljišta (1.500 m²) koje je postalo neupotrebljivo zbog građevinskih radova.

24. Priprema predmeta za raspravu započela je 7. siječnja 1991. godine.

25. Zadruga je izjavila da ima namjeru braniti se i uložila prigovor kojim je tvrdila kako se ne može smatrati strankom u postupku.

26. Dana 4. veljače 1991. godine, budući da Općinsko vijeće još uvijek nije izjavilo ima li namjeru braniti se, Žalbeni sud u Reggio di Calabrijii utvrdio je kako se ono oglušilo te je naložio vještačenje zemljišta. Odlukom od 13. veljače 1991. godine imenovan je vještak kojemu je određen rok od tri mjeseca za podnošenje izvješća.

27. Dana 6. svibnja 1991. godine Općinsko vijeće izjavilo je da ima namjeru braniti se i uložilo prigovor kojim je tvrdilo kako se ne može smatrati strankom u postupku. Vještak je prihvatio dužnost i položio prisegu.

28. Dana 4. prosinca 1991. godine vještak je podnio izvješće.

29. Dana 14. kolovoza 1992. godine na snagu je stupio Zakon br. 359 od 8. kolovoza 1992. ("Hitne mjere za stabiliziranje javnih financija"). Člankom 5. bis toga Zakona utvrđeni su novi kriteriji za izračun naknade za izvlaštenje građevinskoga zemljišta. Zakon je bio izričito primjenjiv na postupak koji je bio u tijeku.

30. G. A. Scordino umro je 30. studenoga 1992. godine. Dana 18. rujna 1993. godine podnositelji zahtjeva izrazili su svoju namjeru nastaviti postupak.

31. Dana 4. listopada 1993. godine Žalbeni sud u Reggio di Calabrijii imenovao je drugog vještaka i naložio mu da odredi naknadu za izvlaštenje prema novim kriterijima utvrđenim člankom 5. bis Zakona br. 359/1992.

32. Vještak je 24. ožujka 1994. godine podnio izvješće u kojem je zaključio da je na dan izvlaštenja tržišna vrijednost zemljišta iznosila 165.755 ITL po četvornome metru. Prema novim kriterijima utvrđenim člankom 5. bis Zakona br. 359/1992, dužna naknada iznosila je 82.890 ITL po četvornome metru.

33. Na ročištu 11. travnja 1994. godine stranke su zatražile rok za podnošenje primjedaba na izvješće vještaka. Punomoćnik podnositelja zahtjeva dao je na uvid poseban vještački nalaz i primijetio da je vještak imenovan od strane suda propustio obračunati naknadu za 1.500 m² zemljišta koje nije bilo obuhvaćeno odlukom o izvlaštenju, ali je postalo neupotrebljivo zbog građevinskih radova.

34. Dana 6. lipnja 1994. godine održano je ročište na kojem su podneseni odgovori na očitovanja. Sljedeće ročište, zakazano za 4. srpnja 1994. godine, sud je odgodio na vlastitu inicijativu za 3. listopada 1994. godine, a potom za 10. studenoga 1994. godine.

35. Odlukom od 29. prosinca 1994. godine sud je naložio dodatno vještačenje i odgodio postupak do 6. ožujka 1995. Međutim, ročište je naknadno nekoliko puta odgođeno jer je istražni sudac bio spriječen. Na zahtjev podnositelja zahtjeva, istražni je sudac 29. veljače 1996. godine zamijenjen, a stranke su podnijele podneske na ročištu 20. ožujka 1996. godine.

36. Presudom od 17. srpnja 1996. godine Žalbeni sud u Reggio di Calabrijii presudio je da podnositelji zahtjeva imaju pravo na naknadu izračunatu prema članku 5. bis Zakona br. 359/1992, kako za zemljište koje je formalno izvlašteno tako i za zemljište koje je postalo neupotrebljivo zbog građevinskih radova. Presudio je i da tako određena naknada ne podliježe dodatnom 40 postotnom zakonskom umanjenju primjenjivom kad vlasnik izvlaštenog

zemljišta nije potpisao sporazum o njegovom prijenosu (*cessione volontaria*), smatrajući da je u slučaju podnositelja zahtjeva u trenutku stupanja na snagu Zakona zemljište već bilo izvlašteno.

37. Zaključno, Žalbeni sud naložio je Općinskom vijeću i zadruzi da podnositeljima zahtjeva isplati:

(a) 148.041.540 ITL (82.890 ITL po četvornome metru za 1.786 m² zemljišta) na ime naknade za izvlaštenje;

(b) 91.774.043 ITL (75.012,50 ITL po četvornome metru za 1.223,45 m²) na ime naknade za dio zemljišta koje je postalo neupotrebljivo i koje se trebalo smatrati *de facto* izvlaštenim; i

(c) naknadu za razdoblje u kojem je zemljište bilo u tuđem posjedu prije nego što je izvlašteno.

38. Te je iznose trebalo revalorizirati i na njih isplatiti kamatu do dana namirenja.

39. Dana 20. prosinca 1996. godine zadruga se žalila u odnosu na pravna pitanja, tvrdeći da se ne može smatrati strankom u postupku. Žalili su se i podnositelji zahtjeva i to 20. siječnja 1997., te Općinsko vijeće 31. siječnja 1997. godine.

Dana 30. lipnja 1997. zadruga je podnijela zahtjev za odgodu ovrhe presude Žalbenoga suda. Taj je zahtjev odbačen 8. kolovoza 1997.

40. Presudom od 3. kolovoza 1998. godine, koja je u tajništvo položena 7. prosinca 1998. godine, Kasacijski sud je prihvatio žalbu zadruge, utvrdivši kako ona nije stranka u postupku jer formalno nije bila stranka u izvlaštenju, iako se njime okoristila. Potvrdio je preostali dio presude Žalbenoga suda u Reggio di Calabrij.

41. U međuvremenu, dana 18. lipnja 1997. godine, iznos dosuđen od Žalbenoga suda položen je kod Narodne banke. Dana 30. rujna 1997. godine umanjen je za porez po stopi od 20%, u skladu sa Zakonom br. 413/1991.

C. Postupak prema "Pinto" zakonu

42. Dana 18. travnja 2002. godine podnositelji zahtjeva obratili su se Žalbenome sudu u Reggio di Calabrij prema Zakonu br. 89 od 24. ožujka 2001. godine, poznatom kao "Pintov" zakon, prigovarajući prekomjernoj duljini naprijed opisanoga postupka.

Podnositelji zahtjeva su od suda zatražili da utvrdi da je došlo do povrede članka 6. stavka 1. Konvencije i da naloži Vladi i Ministarstvu pravosuđa da im nadoknadi nematerijalnu štetu, koju su ocijenili da iznosi 50.000 EUR, te materijalnu štetu koju su, kako su smatrali, pretrpjeli zbog primjene Zakona br. 359/1992 na njihov predmet.

43. Odlukom od 1. srpnja 2002., koja je u tajništvo položena 27. srpnja 2002. godine, Žalbeni sud u Reggio di Calabrij utvrdio je da je duljina postupka bila prekomjerna. Presudio je kako slijedi:

"... [Budući da]

" ... je postupak započeo 24. svibnja 1990., a završio 7. prosinca 1998. Vođen je na dvije instance i nije bio osobito složen.

Iz sudske prakse Europskoga suda za ljudska prava može se vidjeti da se za prvostupanjski postupak prihvatljivim razdobljem smatraju tri godine, a za drugostupanjski postupak dvije godine.

Podnositelji zahtjeva izrazili su namjeru nastaviti postupak kao nasljednici g. A. Scordina, koji je umro 1992. godine, kad razumni rok još uvijek nije bio prekoračen.

Prema tome, odugovlačenja se moraju računati samo u odnosu na razdoblje koje je uslijedilo nakon toga, a trajala su tri godine i šest mjeseci.

Za odugovlačenje nisu odgovorni podnositelji zahtjeva, već loše funkcioniranje pravosudnoga sustava.

Materijalna šteta koju su podnositelji zahtjeva tvrdili da su je pretrpjeli nije prouzročena duljinom postupka, pa se stoga ne može nadoknaditi.

S obzirom na naprijed navedeno, podnositelji zahtjeva imaju pravo samo na naknadu nematerijalne štete koju su pretrpjeli zbog duljine postupka, to jest, produljene neizvjesnosti glede ishoda postupka i tjeskobe koju takva neizvjesnost obično donosi.

S obzirom na ono što se dovodilo u pitanje, iznos što ga treba dosuditi na ime nematerijalne štete je 2,450 EUR."

44. Žalbeni sud naložio je Ministarstvu pravosuđa da podnositeljima zahtjeva samo isplati ukupno 2.450 eura (EUR) na ime nematerijalne štete. Kad je riječ o Vladi, Žalbeni sud smatrao je kako se ona ne može smatrati strankom u postupku.

45. Glede podjele troškova postupka, Žalbeni sud naložio je Ministarstvu pravosuđa da plati 1.500 EUR, a podnositeljima da plate preostalih 1.500 EUR.

46. Podnositelji zahtjeva nisu se žalili Kasacijskom sudu. Odluka Žalbenog suda postala je pravomoćna 26. listopada 2003. godine.

II. MJERODAVNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

(...)

PRAVO

I. GLEDE NAVODNIH POVREDA ČLANKA 1. PROTOKOLA br. 1

75. Podnositelji zahtjeva prigovorili su zbog dvostruke povrede članka 1. Protokola br. 1., koji predviđa:

"Svaka fizička ili pravna osoba ima pravo na mirno uživanje svojega vlasništva. Nitko se ne smije lišiti svoga vlasništva, osim u javnom interesu, i to samo uz uvjete predviđene zakonom i općim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne umanjuju pravo države da primijeni zakone koje smatra potrebnima da bi uredila upotrebu vlasništva u skladu s općim interesom ili za osiguranje plaćanja poreza ili drugih doprinosa ili kazni."

76. Podnositelji zahtjeva tvrdili su kako snose nerazmjeran teret zbog neprimjerenog iznosa naknade za izvlaštenje, koja je izračunata u skladu s kriterijima utvrđenim člankom 5. bis Zakona br. 359/1992.

77. Prigovorili su i retroaktivnoj primjeni članka 5. bis Zakona br. 359/1992.

A. Iznos naknade koja je dosuđena podnositeljima zahtjeva

1. Je li došlo do miješnja u pravo vlasništva

78. Sud ponavlja ono što je izjavio već u nekoliko prigoda, a to je da članak 1. Protokola br. 1 sadrži tri različita pravila: "prvo pravilo, koje je utvrđeno u prvoj rečenici prvoga stavka opće je naravi i iznosi načelo mirnog uživanja vlasništva; drugo pravilo, sadržano u drugoj rečenici prvoga stavka odnosi se na lišavanje vlasništva i podvrgava ga određenim uvjetima; treće pravilo, navedeno u drugome stavku priznaje da, između ostalog, države ugovornice imaju pravo nadzirati upotrebu vlasništva u skladu s općim interesom Ta pravila nisu "različita" u smislu da bi bila nepovezana: drugo i treće pravilo, koji se tiču posebnih slučajeva miješanja u pravo na mirno uživanje vlasništva, treba tumačiti u svjetlu općeg načela proglašenog u prvom pravilu" (vidi, između drugih izvora prava, predmet *James and Others v. the United Kingdom*, 21. veljače 1986., Serija A br. 98, str. 29-30, stavak 37., koji djelomično ponavlja ono što je Sud izrekao u obrazloženju u predmetu *Sporrong and Lönnroth v. Sweden*, 23. rujna 1982., Serija A br. 52, str. 24, stavak 61.; vidi i presudu u predmetu *The Holy Monasteries v. Greece* od 9. prosinca 1994., Serija A br. 301-A, str. 31, stavak 56.; predmet *Iatridis v. Greece* [GC], br. 31107/96, stavak 55, ECHR 1999-II; te predmet *Beyeler v. Italy* [GC], br. 33202/96, stavak 106., ECHR 2000-I).

79. Veliko vijeće bilježi da Vlada nije osporila utvrđenja vijeća, koje je smatralo kako je u ovome predmetu došlo do lišavanja vlasništva u smislu druge rečenice članka 1. Protokola br. 1. (vidi stavak 84. presude vijeća).

80. Veliko vijeće suglasno je s analizom vijeća u vezi s tim pitanjem. Stoga sada mora odrediti je li miješanje kojemu se prigovara opravdano prema toj odredbi.

2. Opravdanost miješanja u pravo vlasništva

a) "Predviđeno zakonom" i "u javnom interesu"

81. Nije sporno da su podnositelji zahtjeva lišeni vlasništva u skladu sa zakonom i da je izvlaštenje težilo legitimnom cilju u javnom interesu.

b) Razmjernost miješanja

i. Presuda vijeća

82. U svojoj presudi od 29. srpnja 1994. godine (vidi stavke 98. do 103. presude vijeća), vijeće je došlo do sljedećih zaključaka:

"Sud bilježi kako su podnositelji zahtjeva dobili najveći mogući iznos naknade koji je bilo moguće dobiti prema članku 5. bis Zakona br. 359/1992. Naime, daljnje 40 postotno umanjeње nije primijenjeno u ovome predmetu ...

Sud također bilježi da je konačni iznos naknade koji je utvrđen bio 82.890 ITL po četvornome metru, dok je procijenjena tržišna vrijednost zemljišta bila 165.755 ITL po četvornome metru ...

Osim toga, taj je iznos naknadno oporezovan po stopi od 20% ...

Konačno, Sud ne previđa duljinu vremena koje je proteklo od izvlaštenja do konačnog određivanja naknade ...

Imajući na umu slobodu procjene što ju članak 1. Protokola br. 1 ostavlja nacionalnim vlastima, Sud smatra da cijena plaćena podnositeljima zahtjeva nije bila u razumnom odnosu s vrijednošću izvlaštene imovine (vidi predmet *Papachelas v. Greece* [GC], br. 31423/96, stavak 49., ECHR 1999-II i predmet *Platakou v. Greece*, 38460/97, stavak 54., ECHR 2001-I). Iz toga slijedi da je poremećena poštena ravnoteža.

Prema tome, došlo je do povrede članka 1. Protokola br. 1."

ii. Tvrdnje onih koji su se pojavili pred Sudom (...)

iii. Ocjena Suda

α) Rekapitulacija mjerodavnih načela

93. U slučaju miješanja u pravo na mirno uživanje vlasništva mora se postići "poštena ravnoteža" između potreba javnog interesa zajednice i zahtjeva zaštite temeljnih prava pojedinca (vidi, između drugih izvora prava, predmet *Sporrong and Lönnroth*, naprijed citiran, str. 26, stavak 69.). Nastojanje da se postigne ta ravnoteža odražava se u strukturi članka 1. u cjelini, pa time i u njegovoj drugoj rečenici, koja se treba tumačiti u svjetlu općega načela proglašenog u prvoj rečenici. Mora osobito postojati razuman odnos razmjernosti između primijenjenih sredstava i cilja koji se želi ostvariti bilo kojom mjerom primijenjenom od strane države, uključujući i mjere kojima se osoba lišava svoga vlasništva (vidi presudu u predmetu *Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium* od 20. studenoga 1995., Serija A br. 332, str. 23, stavak 38.; predmet *The former King of Greece and Others v. Greece* [GC], br. 25701/94, str. 89-90, ECHR 2000 XII; i predmet *Sporrong and Lönnroth*, naprijed citiran, str. 28, stavak 73.).

94. Kad određuje je li taj zahtjev ispunjen, Sud priznaje da država uživa široku slobodu procjene kako u odnosu na odabir sredstava izvršenja, tako i u odnosu na utvrđivanje jesu li posljedice izvršenja opravdane javnim interesom, a u svrhu ostvarenja cilja zakona o kojemu je riječ (vidi predmet *Chassagnou and Others v. France* [GC], br. 25088/94, 28331/95 i 28443/95, stavak 75., ECHR 1999-III). Unatoč tome, Sud se ne može odreći svoje ovlasti preispitivanja i mora odrediti je li potrebna ravnoteža održana na način koji je u skladu s pravom podnositelja zahtjeva na mirno uživanje svoga vlasništva, u smislu prve rečenice članka 1. Protokola br. 1 (vidi predmet *Jahn and Others v. Germany* [GC], br. 46720/99, 72203/01 i 72552/01, stavak 93., bit će objavljeno u ECHR 2005).

95. Kako bi se ocijenilo poštuje li se osporenim mjerom potrebna poštena ravnoteža, a posebno ne nameće li njome podnositeljima zahtjeva nerazmjerni teret, potrebno je uzeti u obzir uvjete određivanja naknade prema mjerodavnom zakonodavstvu. S tim u vezi, Sud je već utvrdio kako oduzimanje imovine bez isplate određenog iznosa koji je u razumnom odnosu s njenom vrijednošću inače predstavlja nerazmjerno miješanje, a potpuno pomanjkanje naknade može se prema članku 1. Protokola br. 1. smatrati opravdanim samo u iznimnim okolnostima (vidi predmet *The Holy Monasteries*, naprijed citiran, str. 35, stavak 71., i predmet *The Former King of Greece*, naprijed citiran, stavak 89.). Članak 1. Protokola br. 1. ne jamči, međutim, pravo na punu naknadu u svim okolnostima (vidi predmet *James and Others*, naprijed citiran, str. 36, stavak 54. i predmet *Broniowski v. Poland* [GC], br. 31443/96, stavak 182., ECHR 2004 V).

96. Iako je istina da se u mnogim slučajevima zakonitog izvlaštenja, poput pojedinačnog izvlaštenja u svrhu izgradnje ceste ili u druge svrhe "u javnom interesu" samo puna naknada može smatrati u razumnom odnosu s vrijednošću imovine, to pravilo nije bez iznimaka (vidi predmet *The Former King of Greece and Others v. Greece* [GC] (pravična naknada), br. 25701/94, stavak 78.).

97. Legitimni ciljevi u "javnom interesu", poput onih kojima se teži u mjerama gospodarske reforme ili mjerama čija je svrha postići veću socijalnu pravdu, mogu zahtijevati naknadu

manju od pune tržišne vrijednosti (vidi *predmet James and Others*, naprijed citiran, str. 36, stavak 54.). Sud vjeruje kako je korisno dati kratki pregled svoje sudske prakse o tom pitanju.

98. U naprijed citiranom predmetu *James and Others*, postavilo se pitanje je li, u kontekstu zakonodavstva o reformi zakupa, s obzirom na uvjete koji su omogućavali dugotrajnim zakupnicima (engl. *leaseholders*) da steknu svoju imovinu, postignuta poštena ravnoteža. Sud je utvrdio da jest, smatrajući kako se to događalo u kontekstu socijalne i gospodarske reforme u kojoj teret što su ga podnijeli zakupodavci (engl. *freeholders*) nije bio nerazmjernan, iako su iznosi primljeni od zainteresiranih stranaka bili niži od pune tržišne vrijednosti imovine.

U predmetu *Lithgow and Others v. the United Kingdom* (presuda od 8. srpnja 1986., Serija A br. 102) Sud je ispitivao pitanje koje se odnosilo na nacionalizaciju poduzeća u zrakoplovnoj i brodograđevnoj industriji, u okviru gospodarskog, socijalnog i političkog programa što ga je vodila stranka koja je pobijedila na izborima, a koji je bio namijenjen tome da se osiguraju zdraviji organizacijski i ekonomski temelji i da vlasti dobiju željeni veći stupanj javne kontrole i odgovornosti. Sud je presudio da su u tom kontekstu mjere za obeštećenje dotičnih dioničara bile poštene i da nisu bile nerazumne u usporedbi s punom vrijednošću dionica.

Sud je također presudio da naknada niža od pune naknade može biti potrebna i *a fortiori* kad se imovina oduzima u svrhu "takvih temeljnih promjena ustavnoga poretka zemlje kao što je prijelaz iz monarhije u republiku" (vidi predmet *The Former King of Greece and Others v. Greece*, naprijed citiran, stavak 89.). Država ima široku slobodu procjene kad donosi zakone u kontekstu promjene političkog i gospodarskog poretka (vidi osobito predmet *Kopecký v. Slovakia [GC]*, br. 44912/98, stavak 35, ECHR 2004-IX). Sud je ponovno potvrdio to načelo u predmetu *Broniowski v. Poland* (naprijed citiran, stavak 182.), u kontekstu prijelaza zemlje u demokratsko uređenje, te je istaknuo kako pravila koja uređuju vlasničke odnose unutar zemlje "kad je riječ o dalekosežnom, ali spornom zakonodavnom sustavu sa značajnim gospodarskim učinkom na zemlju u cjelini" mogu uključivati odluke kojima se ograničava naknada za oduzetu imovinu ili povrat imovine na razinu ispod njene tržišne vrijednosti. Osim toga, Sud je ponovio ta načela u vezi s donošenjem zakona u "iznimnom kontekstu ujedinjenja Njemačke" (vidi predmet *von Maltzan and Others v. Germany (dec.) [GC]*, br. 71916/01, 71917/01 i 10260/02, stavci 77. te 111. do 112., ECHR 2005, i predmet *Jahn and Others v. Germany [GC]*, naprijed citiran).

I na kraju, u predmetu *Papachelas v. Greece [GC]*, br. 31423/96, ECHR 1999-II), pitanje o kojem se raspravljalo ticalo se izvlaštenja više od 150 nekretnina, uključujući i dio onih koje su bile u vlasništvu podnositelja zahtjeva, u svrhu izgradnje važne ceste. Sud je presudio kako naknada dosuđena podnositeljima zahtjeva nije poremetila poštenu ravnotežu između suprotstavljenih interesa, jer je bila niža od vrijednosti zemljišta prema procjeni Udruge zaprisegnutih procjenitelja za samo 1.621 GRD po četvornome metru.

γ) Primjena naprijed iznesenih načela na ovaj predmet

99. U ovome predmetu, s obzirom na činjenicu da je već utvrđeno kako miješanje o kojemu je riječ zadovoljava zahtjev zakonitosti i nije proizvoljno, naknada manja od pune naknade ne čini oduzimanje imovine podnositeljima zahtjeva eo ipso nezakonitim u svakom slučaju (vidi, *mutatis mutandis*, predmet *The Former King of Greece and Others v. Greece*, naprijed citiran, stavak 78.). Prema tome, preostaje odrediti jesu li u kontekstu zakonitog lišenja imovine podnositelji zahtjeva morali podnijeti nerazmjerni i prekomjerni teret.

100. Sud primjećuje kako je naknada koja je dosuđena podnositeljima zahtjeva izračunata na temelju kriterija utvrđenih člankom 5. bis Zakona br. 359/1992. Sud bilježi kako se ti kriteriji primjenjuju bez obzira na radove u javnome interesu za koje je zemljište namijenjeno i na

kontekst izvlaštenja. Sud ponavlja kako njegova zadaća nije preispitivati mjerodavno zakonodavstvo u apstraktnom smislu; on se mora ograničiti, što je više moguće, na ispitivanje problema nastalih zbog konkretnog predmeta u kojemu postupaju. U tu svrhu, on u ovome predmetu mora ispitati naprijed navedeni zakon u mjeri u kojoj su podnositelji zahtjeva prigovorili njegovim posljedicama na njihovu imovinu (vidi predmet *The Holy Monasteries*, naprijed citiran, stavak 55.).

101. U ovome predmetu konačni iznos naknade utvrđen je u visini od 82.890 ITL po četvornome metru, dok je procijenjena tržišna vrijednost zemljišta na datum izvlaštenja bila 165.755 ITL po četvornome metru (vidi stavke 32. i 37. ove presude). Dakle, naknada za izvlaštenje znatno je niža od tržišne vrijednosti imovine o kojoj je riječ. Osim toga, ona je naknadno umanjena i za porez po stopi od 20% (vidi stavak 41. ove presude).

102. Ovaj se predmet tiče pojedinačnog izvlaštenja, koje nije provedeno u okviru procesa gospodarske, socijalne ili političke reforme niti je vezano za bilo koje druge posebne okolnosti. Prema tome, u ovom slučaju Sud ne vidi da bi postojao i jedan legitiman cilj "u javnome interesu" koji bi mogao opravdati naknadu manju od tržišne vrijednosti.

103. S obzirom na sve prethodne razloge, Sud smatra kako je naknada dosuđena podnositeljima zahtjeva bila neprimjerena, zbog niskog iznosa koji je dosuđen i zbog toga što nije bilo razloga javnoga interesa koji bi opravdali naknadu nižu od tržišne vrijednosti imovine. Prema tome, podnositelji zahtjeva morali su podnijeti nerazmjeran i prekomjieran teret koji se ne može opravdati legitimnim ciljem u javnome interesu kojemu su težile vlasti.

104. Stoga je došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1.

B. "Retroaktivna" primjena članka 5. bis Zakona br. 359/1992

105. Podnositelji zahtjeva tvrdili su kako im je članak 5. bis Zakona br. 359/1992 povrijedio pravo na mirno uživanje vlasništva, protivno članku 1. Protokola br. 1.

1. Presuda vijeća

106. Vijeće je smatralo kako pitanje što su ga potaknuli podnositelji zahtjeva, a koje se odnosi na miješanje od strane zakonodavca, potpada u domašaj članka 6. Konvencije, pa je smatralo nepotrebnim posebno ispitati i je li došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1.

2. Tvrdnje onih koji su se pojavili pred Sudom (...)

3. Ocjena Suda

109. U odnosu na prigovor koji se odnosi na retroaktivnu primjenu Zakona iz 1992. na njihov predmet, podnositelji zahtjeva tvrdili su kako im je uskraćeno pravo na naknadu predviđeno propisom koji se prethodno primjenjivao na slučajeve izvlaštenja zemljišta.

Sud smatra kako je prigovor podnositelja zahtjeva u tom pogledu uključen u prigovor uložen glede neprimjerenosti naknade za izvlaštenje (vidi stavke 78. do 104. ove presude) kao i u onaj što su ga uložili glede miješanja zakonodavca u sudski postupak (vidi stavke 111. do 133. ove presude).

110. Prema tome, uzimajući u obzir zaključke iznesene u stavcima 104. i 133., Sud ne smatra potrebnim posebno ispitati prigovor koji se temelji na miješanju zakonodavca prema članku 1. Protokola br. 1.

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 6. STAVKA 1. KONVENCIJE ZBOG NEPOŠTENOSTI POSTUPKA

111. Podnositelji zahtjeva tvrdili su kako donošenje članka 5. bis Zakona br. 359/1992 i njegova primjena na njihov predmet predstavlja miješanje zakonodavca, čime je povrijeđeno njihovo pravo na pošteno suđenje zajamčeno člankom 6. stavkom 1. Konvencije čiji mjerodavni dijelovi predviđaju:

"1. Radi utvrđivanja svojih prava i obveza... svatko ima pravo da ... sud ... u razumnom roku ispita njegov slučaj."

A. Presuda vijeća

112. Vijeće je presudilo da je postupak što su ga pokrenuli podnositelji zahtjeva tražeći naknadu za izvlaštenje bio nepošten jer su se prilikom odlučivanja o pitanju naknade za izvlaštenje koje im je upućeno domaći sudovi pozvali na pobijanu odredbu. Presudilo je da je time došlo do miješanja zakonodavca u sudski proces s ciljem utjecaja na odlučivanje u sporu.

1. Tvrdnje onih koji su se pojavili pred Sudom (...)

2. Ocjena Suda

126. Sud ponavlja kako, iako zakonodavcu u teoriji nije zabranjeno u građanskim stvarima donositi nove retroaktivne odredbe radi uređivanja prava koja proizlaze iz postojećeg zakona, načelo vladavine prava i pojam poštenog suđenja ugrađen u članak 6. Konvencije isključuju svako miješanje zakonodavca – osim zbog jakih razloga općeg interesa – u vršenje sudbene vlasti koje ima za cilj utjecati na sudsku odluku o sporu (vidi predmet *Zielinski and Pradal & Gonzales v. France [GC]*, br. 24846/94 i 34165/96 do 34173/96, stavak 57., ECHR 1999-VII; predmet *Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece*, presuda od 9. prosinca 1994., Serija A br. 301-B; te presudu u predmetu *Papageorgiou v. Greece* od 22. listopada 1997., Reports 1997-VI).

127. Sud ističe da se, prije stupanja na snagu članka 5. bis Zakona br. 359/1992, s obzirom na dva rješenja Ustavnoga suda Italije od 25. siječnja 1980. i 15. srpnja 1983., na ovaj predmet primjenjivao Zakon br. 2359/1865 (vidi stavke 49. do 56. ove presude), čiji je članak 39. predviđao pravo na naknadu prema punoj tržišnoj vrijednosti imovine. Kao posljedica pobijane odredbe, naknada određena za isplatu podnositeljima zahtjeva značajno je smanjena.

128. Izmijenivši zakon koji se primjenjivao na dosuđivanje naknade za izvlaštenja koja su se tada provodila, te na odnosne sudske postupke koji su bili u tijeku, osim onih u kojima je doneseno konačno rješenje glede načela obeštećenja, članak 5. bis Zakona br. 359/1992 primijenio je nova pravila za obeštećenje na situacije koje su se pojavile prije njegovoga

stupanja na snagu i zbog kojih su već podneseni zahtjevi za naknadu – čak i na postupke koji su na taj datum bili u tijeku – čime je proizveo retroaktivni učinak.

129. Kao posljedica primjene te odredbe, vlasnicima izvlaštenog zemljišta uskraćen je značajan dio naknade koju su prethodno mogli potraživati prema Zakonu br. 2359/1865.

130. Prema tome, iako prema članku 5. bis Zakona br. 359/1992 postupak nije poništen, dotična odredba, koja se primjenjivala na sudski postupak što su ga podnositelji zahtjeva pokrenuli i koji je bio u tijeku, imala je učinak nedvosmislenog mijenjanja njegovog ishoda time što je retroaktivno definirala uvjete spora na njihovu štetu. Iako je Vlada ustvrdila kako zakonska odredba nije bila posebno usmjerena na ovaj spor, niti na bilo koji drugi konkretni spor, Sud smatra da je, budući da je bila odmah primjenjiva, ona imala učinak negativnog utjecaja na postupak u tijeku kao što je bio onaj što su ga pokrenuli podnositelji zahtjeva. Očiti cilj, a i učinak pobijane odredbe bio je u svakom slučaju izmijeniti primjenjiva pravila koja su se odnosila na naknadu, uključujući i u slučaju sudskih postupaka koji su tada bili u tijeku, a u kojima je država bila jedna od stranaka (vidi predmet *Anagnostopoulos and Others v. Greece*, br. 39374/98, stavci 20. do 21., ECHR 2000-XI).

131. Kao što je poznato, primjenjivost na tekuća dosuđivanja naknade i na postupke u tijeku ne može sama po sebi dovesti do problema u pogledu Konvencije jer zakonodavac u teoriji nije spriječen umiješati se u građanske predmete kako bi izmijenio postojeću pravnu situaciju putem trenutačno primjenjivog zakona (vidi predmet *OGIS-Institut Stanislas, OGEC Saint-Pie X and Blanche de Castille and Others v. France*, br. 42219/98 i 54563/00, stavak 61., 27. svibnja 2004., te predmet *Zielinski and Pradal & Gonzalez and Others v. France [GC]*, br. 24846/94 i 34165/96 do 34173/96, stavak 57., ECHR 1999 VII).

Međutim, u ovom je predmetu članak 5. bis Zakona br. 359/1992 svojim retroaktivnom učinkom jednostavno poništio bitan dio potraživanja na ime naknade, i to u vrlo visokim iznosima, što su ih vlasnici izvlaštenog zemljišta, poput podnositelja zahtjeva, mogli prijaviti tijelima zaduženim za izvlaštenje. S tim u vezi, Sud ponavlja svoje utvrđenje da je naknada dosuđena podnositeljima zahtjeva bila neprimjerena, zbog niskog iznosa o kojemu je riječ i zbog toga što nije bilo razloga javnoga interesa koji bi opravdali naknadu nižu od tržišne vrijednosti imovine (vidi stavke 103. do 104. ove presude).

132. Prema mišljenju Suda, Vlada nije dokazala da su razlozi na koje se pozvala, a to su proračunski razlozi i namjera zakonodavca da provede određeni politički program, predstavljali "očiti i snažni opći interes" potreban da bi se opravdao retroaktivni učinak, što ga je priznao u nekim predmetima (vidi presudu u predmetu *National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society and Yorkshire Building Society v. the United Kingdom* od 23. listopada 1997., Reports of Judgments and Decisions 1997 VII; predmet *OGIS-Institut Stanislas, OGEC Saint-Pie X and Blanche de Castille and Others v. France*, br. 42219/98 i 54563/00, stavak 61., 27. svibnja 2004.; predmet *Forrer-Niedenthal v. Germany*, br. 47316/99, 20. veljače 2003.; te predmet *Bäck v. Finland*, br. 37598/97, ECHR 2004 VIII).

133. Stoga je došlo do povrede članka 6. stavka 1. Konvencije.

III. NAVODNA POVREDA ČLANKA 6. STAVKA 1. KONVENCIJE ZBOG PREKOMJERNE DULJINE POSTUPKA

134. Podnositelji zahtjeva tvrdili su kako u postupku što su ga pokrenuli radi naknade za izvlaštenje nije poštivano načelo "razumnog roka" utvrđeno člankom 6. stavkom 1. Konvencije koji predviđa:

"1. Radi utvrđivanja svojih prava i obveza... svatko ima pravo da ... sud ... u razumnom roku ispita njegov slučaj."

A. Prethodni prigovor Vlade u vezi s neiscrpljenjem domaćih pravnih sredstava

135. Kao i pred vijećem, tužena vlada tvrdila je kako podnositelji zahtjeva nisu iscrpili domaća pravna sredstva glede prigovora o prekomjernom trajanju postupka.

1. Odluka vijeća

136. U svojoj odluci o dopuštenosti od 27. ožujka 2003. vijeće je odbacilo Vladin prigovor iz sljedećih razloga:

"Sud je obavio usporedbenu analizu stotinu presuda Kasacijskoga suda koje su za sada raspoložive. Primijetio je kako su se načela utvrđena u dvjema predmetima što su ih citirali podnositelji zahtjeva (vidi gore "Mjerodavno domaće pravo i praksa") primjenjivala dosljedno: drugim riječima, pravo na suđenje u razumnom roku nije se smatralo temeljnim pravom, a Konvencija i sudska praksa strasbourških tijela nisu izravno primjenjivi u odnosu na pravičnu naknadu.

Sud nije pronašao niti jedan slučaj u kojemu bi Kasacijski sud riješio tužbu utvrdivši da je iznos dosuđen od strane Žalbenoga suda bio nedostatan u odnosu na navodnu štetu ili neprimjeren u svjetlu sudske prakse strasbourških institucija. Takve je tužbe Kasacijski sud odbacivao, smatrajući ih ili činjeničnim pitanjima izvan njegove svoje ili pitanjima koja proizlaze iz odredaba koje nisu izravno primjenjive.

...

S obzirom na naprijed navedeno, Sud zaključuje kako nije bilo smisla da se podnositelji zahtjeva žale Kasacijskome sudu jer se njihov prigovor ticao iznosa naknade, pa je time potpadao u kategorije o kojima je bilo riječi gore. Nadalje, podnositelji zahtjeva u tom bi se slučaju izložili riziku da im bude naloženo platiti troškove.

Zaključno, Sud smatra kako se u ovome slučaju podnositelji zahtjeva nisu trebali žaliti Kasacijskome sudu u svrhu iscrpljenja domaćih pravnih sredstava. Prema tome, prvi se prigovor Vlade mora odbaciti.

Taj zaključak, međutim, ne dovodi u pitanje obvezu podnošenja zahtjeva za naknadu Žalbenome sudu i Kasacijskome sudu prema Pintovom zakonu, pod uvjetom da je iz sudske prakse nacionalnih sudova jasno da oni taj Zakon primjenjuju u duhu Konvencije te da je, stoga, to pravno sredstvo djelotvorno."

137. Svojom presudom od 29. srpnja 2004. godine vijeće je odbacilo prigovor što ga je Vlada ponovno uložila, smatrajući kako argumenti što ih je iznijela nisu takvi da bi doveli u pitanje odluku o dopuštenosti (vidi stavke 59. do 62. presude vijeća).

2. Tvrdnje onih koji su se pojavili pred Sudom (...)

3. Ocjena Suda

140. Prema članku 1. koji predviđa: "Visoke ugovorne stranke osigurat će svakoj osobi pod svojom jurisdikcijom prava i slobode određene u odjeljku I. ove Konvencije", primarna odgovornost za provedbu i jačanje prava i sloboda zajamčenih Konvencijom leži na nacionalnim vlastima. Dakle, sustav podnošenja prigovora sudu supsidijaran je nacionalnim sustavima za zaštitu ljudskih prava. Supsidijarni karakter izražen je u članku 13. i članku 35. stavku 1. Konvencije.

141. Svrha članka 35. stavka 1. Konvencije, kojim se utvrđuje pravilo o iscrpljenju domaćih pravnih lijekova, je dati nacionalnim vlastima priliku da spriječe ili isprave navodne povrede

Konvencije koje im se stavljaju na teret prije nego što se te povrede iznesu pred Sud. (vidi, između drugih izvora prava, predmet *Selmouni v. France* [GC], br. 25803/94, stavak 74., ECHR 1999-V). Pravilo iz članka 35. stavka 1. temelji se na pretpostavci, koja se odražava u članku 13. (s kojim je blisko povezano), da postoji djelotvorno domaće pravno sredstvo na raspolaganju u odnosu na navodnu povredu pojedinačnih prava iz Konvencije (vidi predmet *Kudła v. Poland* [GC], br. 30210/96, stavak 152., ECHR 2000 XI).

142. Unatoč tome, jedina pravna sredstva koja se prema članku 35. Konvencije trebaju iscrpiti ona su koja se odnose na navodne povrede, a u isto su vrijeme raspoloživa i dovoljna. Postojanje takvih pravnih sredstava mora biti dovoljno izvjesno ne samo u teoriji, već i u praksi, a ako to nije tako, nedostajat će im potrebna dostupnost i djelotvornost (vidi, *inter alia*, presudu u predmetu *Vernillo v. France* od 20. veljače 1991., Serija A, br. 198, str. 11-12, st. 27.; presudu u predmetu *Dalia v. France* od 19. veljače 1998., Reports of Judgments and Decisions 1998 I, str. 87-88, stavak 38.; te predmet *Mifsud v. France* (dec.) [GC], br. 57220/00, ECHR 2002 VIII).

143. Donošenjem Pintovog zakona, Italija je uvela čisto odštetno pravno sredstvo za slučajeve kad je došlo do povrede načela razumnoga roka (vidi stavak 62. ove presude).

144. Sud je već presudio kako je pravno sredstvo pred žalbenim sudovima uvedeno Pintovim zakonom bilo dostupno i kako nije bilo razloga dovesti u pitanje njegovu djelotvornost (vidi predmet *Brusco v. Italy* (dec.), br. 69789/01, ECHR 2001-IX). Štoviše, s obzirom na narav Pintovog zakona i kontekst u kojemu je donesen, Sud je dalje utvrdio kako postoje razlozi za odstupanje od općega načela prema kojemu zahtjev iscrpljenja pravnih sredstava treba ocijeniti vodeći računa o vremenu kad je zahtjev podnesen. To je vrijedilo ne samo za zahtjeve podnesene nakon datuma stupanja Zakona na snagu, već i za one koji su se već našli na popisu predmeta Suda do tog datuma. Uzeo je u obzir, između ostalog, i prijelaznu odredbu predviđenu člankom 6. Pintovog zakona (vidi stavak 62. ove presude), koja je talijanskim parničnim strankama uistinu pružala mogućnost da dobiju zadovoljštinu za svoje pritužbe na nacionalnoj razini za sve zahtjeve koje je Sud u to vrijeme rješavao, a koji još nisu bili proglašeni dopuštenima (vidi predmet *Brusco*, ibid).

145. U ovome predmetu vijeće je presudilo da, ako su podnositelji zahtjeva prigovarali samo iznosu naknade i razlici između tog iznosa i iznosa koji bi bio dosuđen na temelju članka 41. Konvencije, oni se – u svrhu iscrpljenja domaćih pravnih sredstava – nisu trebali žaliti Kasacijskom sudu protiv odluke Žalbenoga suda. Vijeće je taj zaključak donijelo na temelju proučavanja stotinjak presuda Kasacijskoga suda. Niti u jednoj od tih presuda sud nije riješio tužbu utvrdivši da bi iznos dosuđen od strane Žalbenoga suda bio nedostatan u odnosu na navodnu štetu ili neprimjeren u svjetlu sudske prakse strasbourških institucija (vidi predmet *Scordino v. Italy* (dec.), br. 36813/97, ECHR 2003 IV; vidi izvadak citiran u stavku 136. ove presude).

146. Sud bilježi kako je 26. siječnja 2004. godine Kasacijski sud, zasjedajući u punom sastavu, ukinuo četiri odluke koje su se odnosile na predmete u kojima se osporavalo postojanje ili iznos nematerijalne štete. Time je utvrdio načelo prema kojemu se "odlučivanje žalbenoga suda o nematerijalnoj šteti u skladu s člankom 2. Zakona br. 89/2001, iako se samo po sebi temelji na načelima pravičnosti, mora provoditi u okviru određenom pravom budući da je potrebno pozvati se na iznose koje je, u sličnim predmetima, dosudio Sud u Strasbourgu. Određena odstupanja su dopuštena, ali u razumnoj mjeri" (vidi stavak 63. ove presude).

147. Sud prima na znanje to odstupanje od presedana i pozdravlja napore Kasacijskoga suda da svoje odluke uskladi s europskom sudskom praksom. Nadalje, Sud ponavlja kako je smatrao razumnim pretpostaviti da odstupanje od presedana, a osobito presuda Kasacijskog suda br. 1340, javnosti nije moglo ostati nepoznato nakon 26. srpnja 2004. Stoga je presudio kako su, nakon tog datuma, podnositelji zahtjeva trebali biti obvezni iskoristiti to pravno

sredstvo u svrhe članka 35. stavka 1. Konvencije (vidi predmet *Di Sante v. Italy* (dec.), br. 56079/00, 24. lipnja 2004., te, *mutatis mutandis*, predmet *Broca and Texier-Micault v. France*, br. 27928/02 i 31694/02, stavak 20., 21. listopada 2003.).

148. U ovome predmetu veliko vijeće, baš kao i Vijeće, bilježi kako je rok za ulaganje žalbe Kasacijskome sudu protekao prije 26. srpnja 2004. te smatra kako su u tim okolnostima podnositelji zahtjeva bili oslobođeni obveze iscrpljenja domaćih pravnih sredstava.

149. U svjetlu tih razloga, Sud smatra kako se ovaj prigovor mora odbaciti.

B. Prethodni prigovor Vlade glede nepostojanja statusa "žrtve"

150. Kao i pred vijećem, Vlada je tvrdila da je, dosudivši podnositeljima zahtjeva naknadu, Žalbeni sud u Reggio di Calabriji ne samo priznao da je došlo do povrede njihovoga prava na suđenje u razumnom roku, već im je i nadoknadio pretrpljenu štetu. Stoga su podnositelji zahtjeva izgubili status "žrtve".

1. Odluka vijeća

151. U svojoj odluci o dopuštenosti vijeće je izjavilo kako podnositelji zahtjeva još uvijek mogu tvrditi da su "žrtve" u smislu članka 34. Konvencije, iako su domaći sudovi priznali da je došlo do povrede, budući da naknada dobivena na domaćoj razini prema Pintovom zakonu nije mogla nadoknaditi pretrpljenu štetu.

2. Tvrdnje onih koji su se pojavili pred Sudom (...)

3. Stranke koje su intervenirale

a) Češka vlada

166. Prema tvrdnjama češke vlade, Sud bi se trebao ograničiti na to da osigura da posljedice izbora glede politike sudske prakse što su ih napravili domaći sudovi budu u skladu s Konvencijom. Njegovo preispitivanje treba biti više ili manje strogo, ovisno o slobodi procjene koju je Sud ostavio nacionalnim vlastima. Sud bi se trebao samo uvjeriti da su nacionalne vlasti, u skladu s člankom 13. Konvencije, postupile u skladu s načelima utvrđenim njegovom sudskom praksom ili da su primijenile odredbe svoga domaćeg prava na takav način da su podnositelji zahtjeva uživali zaštitu u odnosu na svoja prava i slobode zajamčene Konvencijom čija je razina bila veća ili jednaka razini zaštite što bi je uživali da su nacionalne vlasti izravno primijenile odredbe Konvencije. Sud ne bi trebao ići dalje od toga, osim u slučajevima kad se rezultati do kojih su došle nacionalne vlasti na prvi pogled čine proizvoljnima.

167. Češka vlada je priznala da primjerenost iznosa dosuđenog na domaćoj razini predstavlja jedan od kriterija djelotvornosti zahtjeva za naknadu u smislu članka 13. Međutim, s obzirom na široku slobodu procjene koju bi ugovorne stranke trebale imati u provedbi članka 13., ona smatra kako bi Sud naknadno trebao provoditi tek "ograničenu kontrolu", čime bi se ograničio na to da se uvjeri da nacionalne vlasti nisu napravile "očitu pogrešku u ocjeni" nematerijalne štete prouzročene prekomjernom duljinom sudskoga postupka.

168. Osim toga, budući da je češka vlada željela svojoj zemlji pružiti i odštetno pravno sredstvo uz već postojeće preventivno domaće pravno sredstvo, zatražila je od Suda što je više moguće smjernica s time u vezi kako bi mogla uvesti pravno sredstvo koje će nedvojbeno biti djelotvorno.

b) Poljska vlada

169. Prema tvrdnjama poljske vlade, ocjena činjeničnoga stanja predmeta čija je svrha odlučiti o tome je li prekoračen "razumni rok" predstavlja dio ispitivanja dokaza što ga provode domaći sudovi. Stoga je upitno u kojoj mjeri jedno nadnacionalno tijelo može intervenirati u taj proces. Zapravo je opće prihvaćeno da u većini slučajeva činjenično stanje utvrđuju domaći sudovi, a da se zadaća Suda ograničava na ispitivanje je li se postupalo u skladu s Konvencijom. Čini se kako se Sud u svojoj sudskoj praksi ograničava na ocjenjivanje jesu li domaći sudovi u svojim odlukama, donesenim u domaćem postupku kojega je prethodno odobrio Sud, pravilno primijenili opća pravila na konkretni predmet. Ako nema preciznih pokazatelja potrebnih za ocjenu činjeničnog stanja i izračun iznosa naknade, nema osnova za osporavanje odluka domaćih sudova. U vezi s time potrebno je voditi računa o diskreciji što ju domaći sudovi imaju u ocjeni činjeničnog stana i dokaza.

170. Nadalje, u veoma specifičnim okolnostima nekih predmeta nekad je samo utvrđenje povrede dovoljno da se ispuni zahtjev djelotvornog pravnog sredstva te predstavlja odgovarajuću zadovoljštinu. To je pravilo bilo jasno utvrđeno u sudskoj praksi Suda koja se odnosila na druge članke Konvencije. U drugim bi pak slučajevima prekomjerna duljina postupka mogla biti povoljna za stranke, pa bi njihovo obeštećivanje stoga bilo iznimno upitno.

c) Slovačka vlada

171. Prema tvrdnjama slovačke vlade, Sud bi trebao primijeniti isti pristup kao i u ocjeni poštenosti postupka, u vezi s čime je smatrao da njegova zadaća nije baviti se činjeničnim ili pravnim pogreškama što su ih navodno napravili domaći sudovi, sve dok takve pogreške ne bi mogle dovesti do povrede prava i sloboda zajamčenih Konvencijom. Osim toga, iako je članak 6. Konvencije zajamčio pravo na pošteno suđenje, on nije utvrdio nikakva pravila o dopuštenosti dokaza ili njihovoj ocjeni, što znači da je to prvenstveno pitanje koje trebaju urediti domaći sudovi u skladu s nacionalnim pravom. Prema tome, kad ocjenjuje odluke domaćih sudova o iznosu naknade dosuđene na ime nematerijalne štete koja je nastala kao posljedica odugovlačenja postupka, Sud bi trebao ostaviti dovoljno prostora za diskreciju sudova u tom pogledu jer su domaći sudovi odlučivali o odugovlačenjima u postupku na temelju istih kriterija kao i Sud – a bili su u boljem položaju analizirati uzroke i posljedice, te time odlučiti o nematerijalnoj šteti na pravičnoj osnovi.

172. Slovačka vlada je istaknula kako su odluke slovačkoga ustavnog suda glede odugovlačenja postupka puno iscrpnije od odluka suda. Prema njenim tvrdnjama, Sud bi trebao ispitivati odluke domaćih sudova koje se odnose na iznose dosuđene na ime nematerijalne štete isključivo u odnosu na to jesu li te bile odluke očito proizvoljne i nepoštene, a ne i u odnosu na to jesu li iznosi što ih je Sud dosuđivao u sličnim okolnostima bili značajno viši. Osim toga, slovačka vlada je smatrala da je logično to što su iznosi dosuđeni od domaćih sudova za otezanje postupka niži od iznosa dosuđenih od strane Suda jer oštećenici mogu dobiti djelotvornu i brzu naknadu u vlastitoj zemlji bez potrebe iznošenja svog predmeta pred međunarodni sud.

4. Ocjena Suda

a) Ponovno pozivanje na kontekst tipičan za predmete koji se tiču duljine postupka

173. Sud će se na početku osvrnuti na očitovanja različitih vlada glede nepreciznosti u njegovim presudama, kako u odnosu na razloge koji su doveli do utvrđenja povrede, tako i u odnosu na dosuđivanje naknade za nematerijalnu štetu.

174. Sud smatra važnim istaknuti kako je razlog koji ga je naveo odlučivati u toliko puno predmeta koji su se ticali duljine postupka to što neke ugovorne stranke godinama nisu poštivale zahtjev "razumnoga roka" iz članka 6. stavka 1. i nisu osigurale domaće pravno sredstvo za tu vrstu prigovora.

175. Stanje se pogoršalo zbog velikoga broja predmeta koji su dolazili iz nekoliko zemalja od kojih je jedna bila i Italija. Sud je već imao prigode naglasiti velike poteškoće koje je imao zbog toga što Italija nije mogla razriješiti tu situaciju. O toj se temi izjasnio sljedećim riječima:

"Sud zatim skreće pozornost na činjenicu da je od 25. lipnja 1987., datuma kad je donesena presuda u predmetu *Capuano v. Italy* (Serija A br. 119), donio već 65 presuda u kojima je utvrdio povrede članka 6. stavka 1. u postupcima u kojima je prekoračen "razumni rok" pred građanskim sudovima u raznim područjima Italije. Jednako tako, primjenom bivših članaka 31. i 32. Konvencije, više od 1.400 izvješća Komisije imalo je za posljedicu to da je Odbor ministara donio rezolucije kojima je utvrdio povredu članka 6. iz istoga razloga.

Učestalost utvrđenih povreda pokazuje kako je došlo do gomilanja istovjetnih povreda kojih ima toliko puno da ne predstavljaju samo izolirane incidente. Takve povrede odražavaju trajnu situaciju koja se još nije popravila i u odnosu na koju parnične stranke nemaju domaće pravno sredstvo.

To gomilanje povreda prema tome predstavlja praksu koja nije u skladu s Konvencijom."

(vidi predmet *Bottazzi v. Italy* [GC], br. 34884/97, stavak 22., ECHR 1999 V; predmet *Ferrari v. Italy* [GC], br. 33440/96, stavak 21., 28. srpnja 1999.; predmet *A.P. v. Italy*, br. 35265/97, stavak 18., 28. srpnja 1999.; te predmet *Di Mauro v. Italy* [GC], br. 34256/96, stavak 23., ECHR 1999 V).

176. Tako je Sud, kao i Komisija, nakon godina ispitivanja razloga za odugovlačenja koja se mogu pripisati strankama prema talijanskim postupovnim pravilima, morao odlučiti standardizirati svoje presude i odluke. To mu je omogućilo da poslije 1999. godine donese više od 1.000 presuda protiv Italije u građanskim predmetima koji se tiču duljine postupka. Zbog tog je pristupa bilo potrebno utvrditi tarife prema načelima pravičnosti za dosuđivanje nematerijalne štete na temelju članka 41., kako bi se došlo do jednakovrijednih rezultata u sličnim predmetima.

Sve je to navelo Sud da dosuđuje naknade u iznosima višim od onih što su ih institucije Konvencije dosuđivale prije 1999. godine i koje se mogu razlikovati od onih što se primjenjuju u slučaju utvrđenja drugih povreda. Namjera je bila da to povećanje, koje je daleko od toga da bi bila kaznena mjera, ispuni dvije svrhe. S jedne je strane njegova svrha bila da potakne države da pronađu svoje vlastito, svima dostupno, rješenje problema, dok je s druge strane podnositeljima zahtjeva ono omogućilo izbjeći da budu kažnjeni zbog pomanjkanja domaćih pravnih sredstava.

177. Sud također smatra važnim istaknuti da, suprotno Vladinoj tvrdnji, vijeće ni na koji način nije odstupilo od svoje stalne prakse kako u pogledu ocjene odugovlačenja, tako i u pogledu pravične naknade. Kad je riječ o pitanju prekoračenja razumnog roka, Sud ponavlja kako je potrebno imati na umu okolnosti predmeta te kriterije utvrđene u sudskoj praksi Suda, a naročito složenost predmeta, ponašanje podnositelja zahtjeva i ponašanje nadležnih vlasti, te

važnost onoga što se za podnositelja zahtjeva dovodilo u pitanje u sporu (vidi, između brojnih drugih izvora prava, predmet *Comingersoll*, naprijed citiran, stavak 19.). Nadalje, temeljita analiza mnogih presuda donesenih nakon predmeta *Bottazzi* Vladi će omogućiti vidjeti kako postoji jasni obrazac u pogledu iznosa dosuđivanih u njegovim presudama, jer se iznosi razlikuju samo s obzirom na posebne činjenice svakoga predmeta.

b) Načela utvrđena sudskom praksom Suda

178. Kad je riječ o zapažanjima glede načela supsidijarnosti, što su ih treće stranke također iznijele, Sud bilježi kako on, prema članku 34. Konvencije, "može primati zahtjeve bilo koje fizičke osobe ... koje tvrde da su žrtve povrede prava priznatih u Konvenciji ili dodatnim protokolima što ih je počinila jedna visoka ugovorna stranka."

179. Sud ponavlja kako su na prvom mjestu nacionalne vlasti one koje su dužne ispraviti svaku navodnu povredu Konvencije. U tom pogledu, pitanje može li podnositelj zahtjeva tvrditi da je žrtva navodne povrede relevantno je u svim fazama postupka prema Konvenciji (vidi predmet *Burdov v. Russia*, br. 59498/00, stavak 30., ECHR 2002-III).

180. Sud također ponavlja kako odluka ili mjera u korist podnositelja zahtjeva u načelu nije dovoljna da mu se oduzme status "žrtve" sve dok nacionalne vlasti ne priznaju, bilo izrijekom ili sadržajno, povredu Konvencije, a potom i pruže zadovoljštinu za tu povredu (vidi, na primjer, presudu u predmetu *Eckle v. Germany* od 15. srpnja 1982., Serija A br. 51, str. 32, stavci 69. et seq.; presudu u predmetu *Amuur v. France* od 25. lipnja 1996., Reports of Judgments and Decisions 1996 III, str. 846, stavak 36.; predmet *Dalban v. Romania* [GC], br. 28114/95, stavak 44., ECHR 1999 VI; te predmet *Jensen v. Denmark (dec.)*, br. 48470/99, 20. rujna 2001., ECHR 2001 X).

181. Pitanje može li određena osoba još uvijek tvrditi da je žrtva navodne povrede Konvencije u biti zahtjeva da Sud ex post facto ispita njenu situaciju. Kako je već presuđivao u drugim predmetima koji su se odnosili na duljinu postupka, pitanje je li ta osoba primila naknadu za prouzročenu joj štetu – usporedivu s pravičnom naknadom predviđenom člankom 41. Konvencije – važno je pitanje. Prema utvrđenoj sudskoj praksi Suda, kada nacionalne vlasti utvrde povredu, a njihova odluka predstavlja odgovarajuću i dostatnu zadovoljštinu, dotična stranka više ne može tvrditi da je žrtva u smislu članka 34. Konvencije (vidi predmet *Holzinger v. Austria (no. 1)*, br. 23459/94, stavak 21., ECHR 2001-I).

182. Ako se čini da stranke povezuju pitanje statusa žrtve s općenitijim pitanjem djelotvornosti pravnog sredstva i traže smjernice glede pružanja najdjelotvornijeg mogućeg domaćeg pravnog sredstva, Sud predlaže tom pitanju pristupiti u širem kontekstu tako što će dati određene naznake glede značajki što ih takvo domaće pravno sredstvo treba imati, imajući na umu činjenicu da će u takvoj vrsti predmeta mogućnost podnositelja zahtjeva da tvrdi kako je žrtva ovisiti o zadovoljštini koju će mu pružiti domaće pravno sredstvo.

183. Nesporno je da je, kao i u mnogim drugim područjima, apsolutno najbolje rješenje prevencija. Sud podsjeća kako je u mnogo prigoda naveo da članak 6., stavak 1. Konvencije državama ugovornicama nameće obvezu organizirati svoje pravosudne sustave na takav način da njihovi sudovi mogu ispuniti svaki zahtjev iz te odredbe, uključujući i obvezu odlučivanja o predmetima u razumnom roku (vidi, između brojnih drugih izvora prava, presudu u predmetu *Süßmann v. Germany* od 16. rujna 1996., Reports 1996 IV, str. 1174, stavak 55., te predmet *Bottazzi*, naprijed citiran, stavak 22.). Ako je pravosudni sustav u tom pogledu manjkav, najdjelotvornije rješenje predstavlja pravno sredstvo namijenjeno ubrzanju postupka kako bi se spriječilo da on postane prekomjerno dugačak. Takvo pravno sredstvo ima nepobitne prednosti nad pravnim sredstvom koje samo pruža naknadu, jer ono sprječava i

utvrđivanje uzastopnih povreda u odnosu na isti postupak te ne ispravlja povredu samo *a posteriori*, kao što to, na primjer, čini odštetno pravno sredstvo one vrste koju predviđa talijansko pravo.

184. Sud je u više navrata priznao da je takva vrsta pravnog sredstva "djelotvorna" u onoj mjeri u kojoj ubrzava donošenje odluke od strane dotičnoga suda (vidi, između brojnih drugih izvora prava, predmet *Bacchini v. Switzerland (dec.)*, br. 62915/00, 21. lipnja 2005.; predmet *Kunz v. Switzerland (dec.)*, br. 623/02, 21. lipnja 2005.; predmet *Fehr and Lauterburg v. Switzerland (dec.)*, br. 708/02 i 1095/02, 21. lipnja 2005.; predmet *Holzinger (no. 1)*, naprijed citiran, stavak 22.; predmet *Gonzalez Marin v. Spain (dec.)*, br. 39521/98, ECHR 1999 VII; te predmet *Tomé Mota v. Portugal (dec.)*, br. 32082/96, ECHR 1999-IX).

185. Također je jasno da za zemlje u kojima je već došlo do povreda vezanih za duljinu postupka, pravno sredstvo namijenjeno ubrzanju postupka – iako bi bilo poželjno u budućnosti – možda nije dostatno za ispravljanje situacije u kojoj postupak očito već prekomjerno dugo traje.

186. Razne vrste pravnih sredstava mogu na primjereni način ispraviti povredu. Sud je to već potvrdio u odnosu na kazneni postupak, kad je ocijenio zadovoljavajućim to što je duljina postupka uzeta u obzir prilikom smanjenja kazne na izričit i mjerljiv način (vidi predmet *Beck v. Norway*, br. 26390/95, stavak 27., 26. lipnja 2001.).

Osim toga, neke države, poput Austrije, Hrvatske, Španjolske, Poljske i Slovačke Republike, savršeno su shvatile situaciju odlučivši se kombinirati dvije vrste pravnog sredstva, jednog namijenjenog ubrzanju postupka, a drugog za dodjelu naknade (vidi, na primjer, predmet *Holzinger (no. 1)*, naprijed citiran, stavak 22.; predmet *Slavicek v. Croatia (dec.)*, br. 20862/02, ECHR 2002 VII; predmet *Fernandez-Molina Gonzalez and Others v. Spain (dec.)*, br. 64359/01, ECHR 2002 IX; predmet *Michalak v. Poland (dec.)*, br. 24549/03, 1. ožujka 2005.; predmet *Andrášik and Others v. Slovakia (dec.)*, br. 57984/00, 60226/00, 60237/00, 60242/00, 60679/00, 60680/00 i 68563/01, ECHR 2002 IX).

187. Međutim, države mogu odlučiti uvesti i samo odštetno pravno sredstvo, kao što je to učinila Italija, a da se to pravno sredstvo ne mora smatrati nedjelotvornim (vidi predmet *Mifsud*, naprijed citiran).

188. Sud je već imao prigodu ponoviti u presudi u predmetu *Kudla v. Poland* (naprijed citiran, stavci 154. do 155.) da, uz uvjet da poštuju zahtjeve iz Konvencije, države ugovornice uživaju određenu diskreciju glede načina na koji će pojedincima pružiti zaštitu koju zahtijeva članak 13. i ispuniti svoju obvezu iz Konvencije propisanu tom odredbom. Sud je naglasio i važnost pravila koja se odnose na načelo supsidijarnosti kako pojedinci ne bi bili sustavno prisiljavani upućivati Sudu u Strasbourgu prigovore koji su se mogli prvo riješiti u okviru nacionalnoga pravnog sustava, što je prema mišljenju Suda i primjerenije.

189. Prema tome, kad su zakonodavac ili domaći sudovi pristali odigrati svoju pravu ulogu uvodeći domaće pravno sredstvo, Sud će očito iz toga morati izvući određene zaključke.

Ako je država učinila značajan napor time što je uvela odštetno pravno sredstvo, Sud toj državi mora ostaviti širu slobodu procjene kako bi joj omogućio da to pravno sredstvo ustroji na način koji je primjeren njenom vlastitom pravnom sustavu i tradiciji i koji je u skladu sa životnim standardom u dotičnoj zemlji. Domaćim će sudovima naime biti lakše pozvati se na iznose dosuđene na domaćoj razini za druge vrste štete – na primjer, tjelesno oštećenje, štetu povezanu sa smrću člana obitelji ili onu u slučajevima klevete – i osloniti se na svoje najdublje uvjerenje, čak i ako to ima za posljedicu dosuđivanje iznosa koji su niži od onih što ih je Sud utvrdio u sličnim predmetima.

190. U skladu sa sudskom praksom Suda koja se odnosi na tumačenje i primjenu domaćega prava, iako je prema članku 19. Konvencije dužnost Suda osigurati poštivanje obveza što su

ih ugovorne stranke Konvencije preuzele, njegova zadaća nije baviti se činjeničnim ili pravnim greškama koje je navodno počinio nacionalni sud, osim i u mjeri u kojoj je on moguće povrijedio prava i slobode zaštićene Konvencijom. Štoviše, tumačenje i primjena domaćega prava prvenstveno je zadaća domaćih vlasti, osobito sudova (vidi predmet *Jahn and Others v. Germany*, naprijed citiran, stavak 86.).

191. Sud stoga treba provjeriti proizvodi li način na koji se domaće pravo tumači i primjenjuje posljedice koje su u skladu s načelima Konvencije, protumačenima u svjetlu sudske prakse Suda. To osobito vrijedi u slučaju kad se domaće pravo, kako je talijanski Kasacijski sud sasvim ispravno primijetio, izričito poziva na odredbe Konvencije. Ta nadzorna uloga trebala bi biti lakša kad je riječ o državama koje su djelotvorno ugradile Konvenciju u svoj pravni sustav i njena pravila smatraju izravno primjenjivima jer će u pravilu najviši sudovi tih država preuzeti odgovornost za provedbu načela što ih je utvrdio Sud.

Prema tome, očita greška u ocjeni od strane domaćih sudova može nastati i kao posljedica pogrešne primjene ili pogrešnog tumačenja sudske prakse Suda.

192. Načelo supsidijarnosti ne znači odricanje od svakog nadzora nad rezultatima dobivenim primjenom domaćih pravnih sredstava, inače bi prava zajamčena člankom 6. bila lišena svakog sadržaja. U vezi s time, potrebno je ponoviti kako je svrha Konvencije jamčiti ne teoretska ili iluzorna prava, već prava koja su provediva i djelotvorna (vidi predmet *Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany [GC]*, br. 42527/98, stavak 45., ECHR 2001 VIII). To osobito vrijedi za jamstva ugrađena u članak 6. s obzirom na istaknuto mjesto što ga u demokratskom društvu zauzima pravo na pošteno suđenje sa svim jamstvima iz članka 6. (vidi, *mutatis mutandis*, predmet *Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany*, naprijed citiran, stavak 45.).

c) Primjena naprijed navedenih načela

193. Iz naprijed navedenih načela slijedi da Sud treba provjeriti jesu li vlasti, barem u biti, priznale povredu prava zaštićenih Konvencijom i može li se zadovoljština smatrati odgovarajućom i dostatnom (vidi, *inter alia*, predmet *Normann v. Denmark (dec.)*, br. 44704/98, 14. lipnja 2001.; predmet *Jensen v. Denmark (dec.)*, br. 48470/99, 20. ožujka 2003.; te predmet *Nardone v. Italy*, br. 34368/98, 25. studenoga 2004.).

i. Utvrđenje povrede

194. Prvi uvjet, a to je utvrđenje povrede od strane nacionalnih vlasti, nije sporan jer čak i kad bi žalbeni sud trebao dosuditi odštetu a da prethodno nije izričito utvrdio povredu, Sud bi nužno zaključio da je povreda u biti utvrđena jer, prema Pintovom zakonu, žalbeni sud ne može dosuditi naknadu ako razumni rok nije prekoračen (vidi predmet *Capogrossi v. Italy (dec.)*, br. 62253/00, 21. listopada 2004.).

ii. Značajke zadovoljštine

195. Kad je riječ o drugome uvjetu, a to je odgovarajuća i dostatna zadovoljština, Sud je već naznačio da čak i kad je pravno sredstvo "djelotvorno" u smislu da omogućuje ranije donošenje odluke od strane suda kojemu je predmet upućen ili oštećenoj stranci pruža odgovarajuću naknadu zbog odugovlačenja koja su se već dogodila, taj se zaključak primjenjuje samo pod uvjetom da zahtjev za naknadu sam po sebi ostaje djelotvorno,

primjereno i dostupno pravno sredstvo u odnosu na prekomjernu duljinu sudskoga postupka (vidi predmet *Mifsud*, naprijed citiran).

Štoviše, ne može se isključiti da će prekomjerno odugovlačenje postupka koji se vodi za naknadu štete to pravno sredstvo učiniti neprimjerenim (vidi predmet *Paulino Tomas v. Portugal (dec.)*, br. 58698/00, ECHR 2003 VIII; predmet *Belinger v. Slovenia, (dec.)* br. 42320/98, 2. listopada 2001.; te, *mutatis mutandis*, predmet *Öneryıldız v. Turkey [GC]*, br. 48939/99, stavak 156., ECHR 2004 XII).

196. S time u vezi Sud podsjeća na svoju sudsku praksu prema kojoj bi pravo na pristup sudu zajamčeno člankom 6. stavkom 1. Konvencije bilo iluzorno kad bi domaći pravni sustav dopustio da pravomoćne, obvezujuće sudske odluke ostanu neoperativne na štetu jedne stranke. Ovrha presude koju je donio bilo koji sud treba se stoga u smislu članka 6. smatrati sastavnim dijelom "suđenja" (vidi, *inter alia*, predmet *Hornsby v. Greece*, presuda od 19. ožujka 1997., Reports 1997 II, str. 510-11, stavak 40. et seq., te predmet *Metaxas v. Greece*, br. 8415/02, stavak 25., 27. svibnja 2004.).

197. Sud je u predmetima koji su se ticali duljine postupka istaknuo kako ovršni postupak predstavlja drugu fazu postupka i kako se pravo koje se zahtijeva zapravo ostvaruje tek u trenutku ovrhe (vidi, između brojnih drugih izvora prava, presude u predmetima *Di Pede v. Italy i Zappia v. Italy* od 26. rujna 1996., Reports 1996 IV, str. 1384, stavci 22., 24. i 26., te str. 1411-12, stavci 18., 20., 22., te, *mutatis mutandis*, presudu u predmetu *Silva Pontes v. Portugal* od 23. ožujka 1994., Serija A br. 286 A, str. 14, stavak 33.).

198. Sud je također izjavio kako je neprimjereno zahtijevati od pojedinca koji je u sudskom postupku dobio presudu protiv države da potom pokrene ovršni postupak kako bi dobio zadovoljštinu. Iz toga slijedi da zakašnjelo plaćanje iznosa koji se duguju podnositelju zahtjeva, nakon ovršnoga postupka, ne može ispraviti dugotrajno nepoštivanje presude od strane nacionalnih vlasti i ne pruža odgovarajuću zadovoljštinu (vidi predmet *Metaxas*, naprijed citiran, stavak 19., te predmet *Karahalios v. Greece*, br. 62503/00, stavak 23., 11. prosinca 2003.). Štoviše, neke su države, poput Slovačke i Hrvatske, čak odredile i rok u kojem se plaćanje treba obaviti, a to su dva odnosno tri mjeseca (vidi predmete *Andrášik and Others v. Slovakia*, te *Slavicek v. Croatia*, naprijed citirane).

Sud može prihvatiti da je vlastima potrebno određeno vrijeme kako bi obavile plaćanje. Međutim, kad je riječ o odštetnom pravnom sredstvu čija je svrha pružiti zadovoljštinu u odnosu na posljedice prekomjerno dugog postupka, to razdoblje u pravilu ne bi smjelo biti duže od šest mjeseci od datuma kad odluka kojom se dosuđuje naknada postane ovršna.

199. Kako je Sud do sada već puno puta ponovio, državno tijelo ne može navoditi nedostatak sredstava kao izliku za neplaćanje duga prema presudi (vidi, između brojnih drugih izvora prava, predmet *Burdov*, naprijed citiran, stavak 35.).

200. Kad je riječ o problemu glede postojanja pravnog sredstva za dodjelu naknade koje je u skladu sa zahtjevom razumnoga roka, potpuno je razumljivo da postupovna pravila nisu točno ista kao za obične zahtjeve za naknadu štete. Na svakoj je državi da odredi, na temelju pravila primjenjivih u svome pravosudnom sustavu, koji će postupak na najbolji način ispuniti obvezni kriterij "djelotvornosti", uz uvjet da je postupak u skladu s načelima poštenosti zajamčenim člankom 6. Konvencije.

201. I na kraju, Sud smatra razumnim to što u ovoj vrsti postupka kad država, zbog loše organizacije svoga pravosudnog sustava, u određenoj mjeri prisiljava parnične stranke da upotrijebe odštetno pravno sredstvo, pravila koja se odnose na troškove postupka mogu biti različita i tako izbjeći nametanje prevelikog tereta parničnim strankama kad je njihova tužba opravdana. Može izgledati paradoksalno to što, nametanjem raznih poreza – koji se trebaju platiti prije podnošenja zahtjeva ili nakon odluke – država jednom rukom oduzima ono što je

drugom dala kako bi ispravila povredu Konvencije. Troškovi ne bi smjeli biti ni pretjerani i predstavljati nerazumno ograničenje prava na podnošenje takvog zahtjeva, a time i povredu prava na pristup sudu. U vezi s time, Sud bilježi kako se u Poljskoj podnositeljima zahtjeva vraća sudska pristojba koju je potrebno platiti prilikom podnošenja zahtjeva, ako se utvrdi da je njihov prigovor opravdan (vidi predmet *Charzyński v. Poland (dec.)*, br. 15212/03, bit će objavljeno u ECHR 2005).

202. Glede povreda zahtjeva razumnog roka, jedna od značajki dostatne zadovoljštine zbog koje parnična stranka može izgubiti status žrtve vezana je za iznos koji je dosuđen kao posljedica uporabe domaćega pravnog sredstva. Sud je već bio u prigodi naznačiti da status žrtve kod podnositelja zahtjeva može ovisiti o visini naknade dosuđene na domaćoj razini na temelju činjenica u vezi s kojima prigovara pred Sudom (vidi predmet *Normann v. Denmark (dec.)*, br. 44704/98, 14. lipnja 2001., te predmet *Jensen and Rasmussen v. Denmark*, naprijed citiran).

203. Kad je riječ o materijalnoj šteti, domaći su sudovi očito u boljem položaju odrediti njeno postojanje i visinu. Osim toga, to pitanje nije bilo sporno među strankama ni umješacima.

204. Glede pak nematerijalne štete, Sud – baš kao i talijanski Kasacijski sud (vidi njegovu presudu br. 8568/05, stavak 70. ove presude) – pretpostavlja da postoji snažna, ali oboriva pretpostavka da će pretjerano dugački postupak prouzročiti nematerijalnu štetu. Sud također prihvaća i da, u nekim slučajevima, duljina postupka može imati za posljedicu tek minimalnu nematerijalnu štetu odnosno da uopće ne mora imati za posljedicu nikakvu nematerijalnu štetu (vidi predmet *Nardone*, naprijed citirana odluka). Domaći će sudovi tada morati opravdati svoju odluku tako što će ju dovoljno obrazložiti.

205. Osim toga, prema mišljenju Suda, visina naknade ovisi o značajkama i djelotvornosti domaćega pravnog sredstva.

206. Sud uz to može savršeno dobro prihvatiti i to da će država koja je uvela nekoliko pravnih sredstava, jedno namijenjeno ubrzanju postupka, a drugo dodjeli naknade, dosuđivati iznose koji – iako su niži od onih što ih dosuđuje Sud – nisu nerazumni, pod uvjetom da se mjerodavne odluke, koje moraju biti u skladu s pravnom tradicijom i životnim standardom u dotičnoj zemlji, donose žurno i obrazloženo, te da se izvršavaju vrlo brzo (vidi predmet *Dubjakova v. Slovakia (dec.)*, br. 67299/01, 10. listopada 2004.).

Međutim, ako domaće pravno sredstvo nije ispunilo sve naprijed navedene zahtjeve, moguće je da će granica iznosa koji će parničnoj stranci još uvijek dopuštati da tvrdi kako je "žrtva" biti postavljena više.

207. Može se čak dogoditi i da sud koji određuje iznos naknade prizna vlastito odugovlačenje, pa sukladno tome, a kako ne bi i dalje kažnjavao podnositelja zahtjeva, dosudi osobito visoki iznos naknade kako bi mu nadoknadio dodatno odugovlačenje.

iii. Primjena na ovaj predmet

208. Četveromjesečni rok predviđen Pintovim zakonom u skladu je sa zahtjevom brzine što ga pravno sredstvo mora ispuniti da bi bilo djelotvorno. U ovome predmetu Žalbeni sud u Reggio di Calabrijii razmatrao je zahtjev podnesen prema Pintovom zakonu od 18. travnja 2002. do 27. srpnja 2002., dakle manje od četiri mjeseca, što je u zakonskom roku.

209. U ovome predmetu podnositelji zahtjeva nisu tvrdili da je bilo kašnjenja u isplati dosuđene naknade. Sud će, unatoč tome, naglasiti činjenicu da, da bi bilo djelotvorno, odštetno pravno sredstvo mora biti popraćeno odgovarajućim proračunskim odredbama kako bi se odluke žalbenih sudova kojima se dosuđuje naknada, a koje prema Pintovom zakonu

odmah postaju ovršne (članak 3.(6) Pintovog zakona – vidi stavak 62. ove presude) mogle provesti u roku od šest mjeseci od njihovoga polaganja u tajništvo.

210. Kad je riječ o troškovima postupka, podnositelji zahtjeva morali su snositi troškove u visini od približno dvije trećine dosuđene naknade. S tim u vezi, Sud smatra kako iznos troškova postupka, a osobito određenih fiksnih troškova (kao što je upis sudske odluke), može značajno ometati napore što ih podnositelji zahtjeva ulažu kako bi dobili naknadu.

211. Ocjenjujući iznos naknade što ju je dosudio žalbeni sud, Sud ispituje, na temelju materijala koje ima u posjedu, što bi on napravio u istoj situaciji za razdoblje koje je u obzir uzeo domaći sud.

212. Prema dokumentima što su ih za raspravu dostavile stranke, u Italiji nema nerazmjera između iznosa dosuđenih nasljednicima na ime nematerijalne štete u slučaju srodnikove smrti ili za tjelesno oštećenje ili u predmetima klevete s jedne strane i onih što ih Sud obično dosuđuje na temelju članka 41. u postupcima koji se odnose na duljinu postupka s druge strane. Prema tome, visinu naknade koju žalbeni sudovi obično dosuđuju u postupcima pokrenutim na temelju zahtjeva podnesenih prema Pintovom zakonu ne može opravdati razlozi takve vrste.

213. Čak i ako način obračuna predviđen domaćim pravom ne odgovara točno kriterijima utvrđenim od strane Suda, analiza sudske prakse trebala bi omogućiti žalbenim sudovima da dosuđuju iznose koji nisu nerazumni u usporedbi s iznosima što ih Sud dosuđuje u sličnim predmetima.

214. U ovome predmetu Sud bilježi kako Žalbeni sud nije utvrdio da je ponašanje podnositelja zahtjeva imalo značajan utjecaj na duljinu postupka. A nije ni utvrdio da je predmet bio posebno složen. Čini se kako se u odluci Žalbenoga suda uzima u obzir samo prekomjerna duljina, ocijenjena u trajanju od tri godine i šest mjeseci, te ono što se u sporu dovodilo u pitanje. Sud ponavlja kako se ono što se dovodi u pitanje u sporu ne može ocjenjivati samo s obzirom na konačni ishod, inače postupci koji su još u tijeku ne bi imali nikakve vrijednosti. Potrebno je uzeti u obzir opći interes podnositelja zahtjeva koji se dovodi u pitanje u sporu.

Kad je riječ o dosuđenom iznosu, ako je 2.450 EUR dosuđeno za odugovlačenje od tri i pol godine, onda je po svemu sudeći iznos dosuđen za jednu godinu 700 EUR, odnosno 175 EUR za svakoga podnositelja zahtjeva. Sud primjećuje kako ovaj iznos predstavlja približno 10% iznosa što ga on inače dosuđuje u sličnim talijanskim predmetima. Taj čimbenik sam po sebi dovodi do rezultata koji je očito nerazuman s obzirom na njegovu sudsku praksu. Sud će se ovome pitanju vratiti u kontekstu članka 41. (vidi stavke 272. do 273. ove presude).

215. Zaključno, imajući na umu činjenicu da nisu zadovoljeni razni zahtjevi, Sud smatra kako je zadovoljština bila nedostatna. Budući da drugi uvjet – odgovarajuća i dostatna zadovoljština – nije ispunjen, Sud smatra kako podnositelji zahtjeva u ovome predmetu još uvijek mogu tvrditi da su "žrtve" povrede zahtjeva "razumnog roka".

216. Prema tome, i ovaj se prigovor Vlade mora odbaciti.

C. Poštivanje članka 6. stavka 1. Konvencije

217. U svojoj presudi, vijeće je utvrdilo da je došlo do povrede članka 6. stavka 1. jer duljina postupka nije zadovoljavala zahtjev razumnog roka i da je to još jedan primjer prakse o kojoj je bilo riječi u presudi u predmetu *Bottazzi* (vidi stavke 69. do 70. presude vijeća).

218. Podnositelji zahtjeva prigovorili su smiješnom iznosu dosuđene naknade štete. Osim toga, nisu vidjeli kako Pintov zakon može spriječiti daljnje povrede i istaknuli su da Odbor ministara Vijeća Europe smatra kako je stanje s predmetima koji se odnose na duljinu postupka u Italiji još uvijek veoma ozbiljno. Stoga su od velikoga vijeća zatražili da potvrdi formulaciju iz presude vijeća.

219. Vlada je osporila formulaciju prihvaćenu u presudi *Bottazzi* (naprijed citirana, stavak 22.) glede postojanja "prakse" koja nije u skladu s Konvencijom, jer u ovome predmetu nije bilo nikakve tolerancije od strane države, koja je poduzela brojne mjere, uključujući i Pintov zakon, za sprječavanje daljnjih povreda.

1. Razdoblje koje treba uzeti u obzir

220. Sud ponavlja kako njegova sudska praksa koja se odnosi na interveniranje trećih stranaka u građanski postupak pravi sljedeću razliku: ako se podnositelj zahtjeva umiješao u domaći postupak isključivo u vlastito ime, razdoblje koje treba uzeti u obzir počinje teći od tog datuma, a ako je podnositelj zahtjeva izjavio svoju namjeru nastaviti postupak kao nasljednik, može prigovarati u odnosu na čitavu duljinu postupka (vidi, kao najnoviji izvor prava, predmet *M.Ö. v. Turkey*, br. 26136/95, stavak 25., 19. svibnja 2005.).

221. Dakle, razdoblje koje treba uzeti u obzir započelo je 25. svibnja 1990., kad je g. A. Scordino pokrenuo postupak protiv tuženika pred Žalbenim sudom u Reggio di Calabriji, a završilo je 7. prosinca 1998., kad je presuda Kasacijskoga suda položena u tajništvo. Prema tome, ono je trajalo nešto više od osam i pol godina na dvije instance.

2. Razumnost duljine postupka

222. Sud je već ponovio razloge koji su ga naveli da u četiri presude protiv Italije od 28. srpnja 1999. (vidi predmet *Bottazzi*, naprijed citiran, stavak 22.; predmet *Ferrari*, naprijed citiran, stavak 21.; predmet *A.P.*, naprijed citiran, stavak 18.; te predmet *Di Mauro*, naprijed citiran, stavak 23.) zaključi kako u Italiji postoji određena praksa (vidi stavak 175. ove presude).

223. Sud bilježi da je, kako je naglasila Vlada, u međuvremenu uvedeno domaće pravno sredstvo. Međutim, to nije riješilo osnovni problem, a to je činjenica da je duljina postupka u Italiji i dalje prekomjerna. Čini se da godišnja izvješća Odbora ministara o prekomjernoj duljini sudske postupka u Italiji (vidi, *inter alia*, CM/Inf/DH(2004)23 revidirano, te Privremenu rezoluciju ResDH(2005)114) baš i ne odražavaju značajne promjene na tom području. Kao i podnositelji zahtjeva, ni Sud ne vidi kako je uvođenje pravnog sredstva prema Pintovom zakonu na domaćoj razini riješilo problem prekomjerno dugačkih postupaka. Ono je, doduše, Sudu uštedjelo trud utvrđivanja tih povreda, ali zadaća je jednostavno prenesena žalbenim sudovima, koju su i sami već bili preopterećeni. Nadalje, s obzirom na povremeno odstupanje sudske prakse Kasacijskoga suda (vidi stavke 63. do 70. ove presude) od sudske prakse Suda, Sud opet treba donijeti odluku o postojanju takvih povreda.

224. Sud još jednom naglašava kako članak 6. stavak 1. Konvencije obvezuje države ugovornice da svoje pravne sustave organiziraju na način da sudovima omoguće poštivati razne zahtjeve utvrđene njome. Sud želi ponovno naglasiti važnost vršenja sudbene vlasti bez odugovlačenja koje bi moglo ugroziti njenu djelotvornost i vjerodostojnost (vidi predmet *Bottazzi*, naprijed citiran, stavak 22.). U Italiji se situacija u tom pogledu nije dovoljno promijenila da bi mogla dovesti u pitanje zaključak prema kojemu takvo gomilanje povreda predstavlja praksu koja nije u skladu s Konvencijom.

225. Sud bilježi kako je u ovome predmetu Žalbeni sud utvrdio da je prekoračen razumni rok. Međutim, činjenica da postupak prema "Pintovom" zakonu, gledan u cjelini, nije doveo do toga da podnositelji zahtjeva izgube svoj status "žrtve" predstavlja otežavajuću okolnost u pogledu povrede članka 6. stavka 1. zbog prekoračenja razumnog roka. Sud će se stoga na ovo pitanje vratiti u raspravi o članku 41.

226. Nakon ispitivanja činjenica u svjetlu informacija što su ih pružile stranke i naprijed navedene prakse, te uzimajući u obzir svoju sudsku praksu koja se odnosi na to pitanje, Sud smatra kako je u ovome predmetu duljina postupka bila prekomjerna i kako nije ispunjen zahtjev "razumnog roka".

227. Prema tome, došlo je do povrede članka 6. stavka 1.

IV. PRIMJENA ČLANAKA 46. I 41. KONVENCIJE

A. Članak 46. Konvencije

228. Prema toj odredbi:

"1. Visoke se ugovorne stranke obvezuju da će se podvrgnuti konačnoj presudi Suda u svakom sporu u kojem su stranke.

Konačna presuda Suda dostavlja se Odboru ministara, koji nadzire njeno izvršenje."

1. Naknada za izvlaštenje

229. Zaključci Suda sami po sebi govore da je povreda prava podnositelja zahtjeva zajamčenog člankom 1. Protokola br. 1 posljedica opće raširenog problema koji proizlazi iz lošeg funkcioniranja talijanskoga zakonodavstva koje je utjecalo, a može i dalje utjecati na veliki broj ljudi. Neopravdana prepreka za dobivanje naknade za izvlaštenje koja je "u razumnom odnosu s vrijednošću imovine" nije prouzročena izoliranim incidentom; a ne može se ni pripisati nekom posebnom preokretu događaja u predmetu podnositelja zahtjeva. Ona proizlazi iz primjene jednog zakona na određenu kategoriju građana, a to su osobe pogođene izvlaštenjem zemljišta.

230. Talijanska pravosudna tijela nisu priznala postojanje i sustavnost tog problema. Međutim, određeni dijelovi presude Ustavnoga suda br. 223 iz 1983. (vidi stavak 55. ove presude) te br. 283 i br. 442 iz 1993. (vidi stavak 60. ove presude), u kojima sud poziva zakonodavca da izradi zakon koji predviđa značajnu naknadu (*serio ristoro*) i presuđuje da je članak 5. bis Zakona br. 359/1992 u skladu s Ustavom zbog svoje žurne i privremene naravi, ukazuju na to da je Ustavni sud otkrio temeljni strukturni problem za koji zakonodavac treba naći rješenje.

Prema mišljenju Suda, činjenično stanje predmeta otkriva da u talijanskom pravnom poretku postoji jedna manjkavost zbog koje je čitava jedna kategorija osoba bila i još je uvijek lišena prava na mirno uživanje svoga vlasništva. Sud utvrđuje i da rupe u zakonu otkrivene u predmetu podnositelja zahtjeva mogu naknadno dovesti do brojnih osnovanih zahtjeva, uzimajući u obzir i činjenicu da je Zakonik o izvlaštenju kodificirao kriterije za naknadu uvedene člankom 5. bis Zakona br. 359/1992 (vidi stavak 61. ove presude).

231. U okviru mjera čiji je cilj bio jamčiti djelotvornost sustava uspostavljenog Konvencijom, Odbor ministara Vijeća Europe donio je 12. svibnja 2004. rezoluciju (Res(2004)3) o presudama koje otkrivaju temeljni strukturni problem, a u kojoj je, nakon što je naglasio interes za pružanje pomoći dotičnoj državi da prepozna temeljne probleme i utvrdi potrebne

provedbene mjere (sedmi stavak preambule), pozvao Sud "da u svojim presudama u kojima utvrđuje povredu Konvencije naznači što je po njegovome mišljenju temeljni strukturni problem i koji je izvor toga problema, a osobito u slučaju kad bi on mogao dovesti do brojnih zahtjeva, sve to kako bi državama pomogao pronaći odgovarajuće rješenje, a Odboru ministara nadzirati ovrhu presuda (stavak I. rezolucije). Tu rezoluciju treba staviti u kontekst povećanja radnog opterećenja Suda za koje je između ostalog zaslužan i niz predmeta koji su posljedica tog istog strukturnog ili sistemskog razloga.

232. S tim u vezi, Sud skreće pozornost na Preporuku Odbora ministara od 12. svibnja 2004. (Rec(2004)6) o poboljšanju domaćih pravnih sredstava, u kojoj je Odbor ministara podsjetio da, osim obveze iz članka 13. Konvencije prema kojoj moraju osigurati da svatko tko ima dokaziv prigovor ima i djelotvorno pravno sredstvo pred nacionalnim tijelom, države imaju i općenitu obvezu riješiti probleme zbog kojih nastaju utvrđene povrede. Naglašavajući kako bi poboljšanje pravnih sredstava na nacionalnoj razini, osobito u pogledu predmeta koji se ponavljaju, trebalo pridonijeti i smanjenju radnog opterećenja Suda, Odbor ministara je preporučio da države članice, nakon presuda Suda koje ukazuju na strukturne ili općenite manjkavosti u nacionalnom pravu i praksi, preispitaju djelotvornost postojećih domaćih pravnih sredstava i, "gdje je to potrebno, uspostave djelotvorna pravna sredstva, kako bi spriječile iznošenje pred Sud predmeta koji se ponavljaju".

233. Prije ispitivanja zahtjeva za pravičnu naknadu koje podnositelji zahtjeva podnose na temelju članka 41. Konvencije, a uzimajući u obzir okolnosti predmeta i razvoj događaja u pogledu svog radnog opterećenja, Sud predlaže ispitati kakve se posljedice mogu izvući iz članka 46. Konvencije za tuženu državu. Sud ponavlja da se, prema članku 46., visoke ugovorne stranke obvezuju da će se podvrgnuti konačnoj presudi Suda u svakom sporu u kojem su stranke, s time da njeno izvršenje nadzire Odbor ministara. Jedna od posljedica toga je da kad Sud utvrdi povredu, tužena država ima pravnu obvezu ne samo isplatiti dotičnim osobama iznose dosuđene na ime pravične naknade prema članku 41., već i odabrati, podložno nadzoru Odbora ministara, opće i/ili, ako je to primjereno, pojedinačne mjere koje se trebaju donijeti u domaćem pravnom poretku kako bi se ispravila povreda što ju je utvrdio Sud i kako bi se u najvećoj mogućoj mjeri otklonile njezine posljedice. Tužena država ostaje slobodna da, podložno nadzoru Odbora ministara, odabere sredstva kojima će ispuniti svoju pravnu obvezu prema članku 46. Konvencije, uz uvjet da su ta sredstva u skladu sa zaključcima iznesenim u presudi Suda (vidi predmet *Scozzari and Giunta v. Italy [GC]*, br. 39221/98 i 41963/98, stavak 249., ECHR 2000-VIII, te predmet *Broniowski v. Poland [GC]*, br. 31443/96, stavak 192., ECHR 2004 V).

234. Nadalje, prema Konvenciji, a osobito članku 1., prilikom ratifikacije Konvencije države ugovornice obvezuju se osigurati da njihovo domaće pravo bude u skladu s Konvencijom (vidi predmet *Maestri v. Italy [GC]*, br. 39748/98, stavak 47., ECHR 2004-I).

235. Sud je već primijetio kako je povreda što ju je utvrdio u ovome predmetu proizišla iz situacije koja pogađa veliki broj ljudi, a to je kategorija osoba kojima je izvlašteno zemljište (vidi stavke 99. do 104. ove presude). Postoje već deseci zahtjeva pred sudom što su ih podnijele osobe pogođene izvlaštenjem imovine na koje se primjenjuju osporavani kriteriji za dodjelu naknade. To nije samo otežavajući čimbenik u pogledu odgovornosti države prema Konvenciji za prošlo i sadašnje stanje, već je i prijetnja budućoj djelotvornosti sustava uspostavljenog Konvencijom.

236. U teoriji, nije posao Suda da određuje koje bi mogle biti odgovarajuće mjere zadovoljštine da bi određena tužena država ispunila svoje obveze iz članka 46. Konvencije. Međutim, uzimajući u obzir problem strukturne naravi što ga je prepoznao, Sud primjećuje kako su za ovrhu ove presude nedvojbeno potrebne opće mjere na nacionalnoj razini, mjere koje moraju uzeti u obzir veliki broj pogođenih osoba. Nadalje, poduzete mjere moraju biti

takve da ispravljaju strukturnu grešku iz koje proizlazi utvrđenje povrede od strane Suda, kako se sustav uspostavljen Konvencijom ne bi našao ugrožen zbog velikog broja zahtjeva koji se podnose zbog istog razloga. Takve mjere, stoga, moraju uključiti mehanizam koji oštećenicima pruža naknadu za povredu Konvencije utvrđenu ovom presudom u odnosu na podnositelje zahtjeva. S tim u vezi, interes Suda je da se omogući brzo i djelotvorno uklanjanje nepravilnosti utvrđenih u nacionalnom sustavu zaštite ljudskih prava. Kad se takva manjkavost prepozna, nacionalna tijela imaju zadaću, podložno nadzoru Odbora ministara, poduzeti – ako je potrebno i retroaktivno – (vidi predmet *Bottazzi v. Italy [GC]*, br. 34884/97, stavak 22., ECHR 1999-V, predmet *Di Mauro v. Italy [GC]*, br. 34256/96, stavak 23., ECHR 1999-V, te Privremenu rezoluciju Odbora ministara ResDH(2000)135 od 25. listopada 2000. (Prekomjerna duljina sudskog postupka u Italiji: opće mjere); vidi i predmet *Brusco v. Italy (dec.)*, br. 69789/01, ECHR 2001 IX, te predmet *Giacometti and Others v. Italy (dec.)*, br. 34939/97, ECHR 2001 XII) potrebne mjere obeštećenja u skladu s načelom supsidijarnosti iz Konvencije, kako Sud ne bi morao iznova utvrđivati povredu u dugom nizu usporedivih predmeta.

237. Kako bi tuženoj državi pomogao pridržavati se svojih obveza iz članka 46., Sud je nastojao naznačiti vrstu mjera koje bi talijanska država mogla poduzeti kako bi ispravila strukturni problem utvrđen u ovome predmetu. Sud smatra da bi tužena država prije svega trebala ukloniti sve prepreke dosuđivanju naknade koja je u razumnom odnosu s vrijednošću izvlaštene imovine, te time osigurati, odgovarajućim zakonskim, upravnim i proračunskim mjerama, da se pravo o kojemu je riječ jamči djelotvorno i brzo u odnosu na druge tužitelje pogođene izvlaštenjem imovine, u skladu s načelima zaštite imovinskih prava utvrđenima člankom 1. Protokola br. 1, a osobito načelima koji se primjenjuju na načine dodjele naknade (vidi stavke 93. do 98. ove presude).

2. Prekomjerna duljina postupka

238. Trenutno je pred sudom u tijeku postupak u stotinama predmeta u odnosu na iznose koje su dosudili žalbeni sudovi u postupku „Pinto“ prije nego što je Kasacijski sud odstupio od presedana i/ili odugovlačenja isplata iznosa o kojima se radi. Iako sa zadovoljstvom priznaje povoljan razvoj događaja u talijanskoj sudskoj praksi, osobito nedavnu presudu Kasacijskog suda u plenarnom sastavu (vidi stavak 68 ove presude), Sud ipak sa žaljenjem primjećuje da se tamo gdje je ispravljen nedostatak koji je doveo do povrede pojavljuje drugi nedostatak koji se odnosi na prvi: u ovome predmetu to je odugovlačenje u ovrsi odluka. Sud ne može preglasiti činjenicu da se države moraju opremiti potrebnim i odgovarajućim sredstvima kako bi osigurale da budu zajamčeni svi uvjeti za pružanje djelotvorne pravde.

239. U svojoj Preporuci od 12. svibnja 2004. godine (Rec (2004)6) Odbor ministara je pozdravio činjenicu da je Konvencija postala sastavnim dijelom domaćega pravnoga sustava u svim državama strankama, preporučujući da države članice osiguraju postojanje domaćih pravnih sredstava koja su djelotvorna. S tim u vezi Sud bi naglasio da iako je postojanje pravnoga sredstva potrebno, nije samo po sebi dovoljno. Domaći sudovi moraju također moći, prema domaćem pravu, izravno primijeniti europsku sudsku praksu, a dotične države trebaju olakšati njihovo poznavanje te sudske prakse.

Sud u tom pogledu upućuje na sadržaj Preporuka Odbora ministara o objavljivanju i širenju u državama članicama teksta Europske konvencije o ljudskim pravima i sudske prakse Suda (Rec (2002)13) od 18. prosinca 2002.) te o Europskoj konvenciji o ljudskim pravima u sveučilišnom obrazovanju i stručnom usavršavanju (Rec (2004)4) od 12. svibnja 2004.), ne zaboravljajući Rezoluciju Odbora ministara (Res (2002)12) kojom se osniva CEPEJ i činjenicu da su na sastanku na vrhu u Varšavi u svibnju 2005. godine šefovi država i vlada država članica odlučili razviti CEEPEJ-ove funkcije ocjenjivanja i pomoći.

U istoj Preporuci od 12. svibnja 2004. godine (Rec. (2004)6) Odbor ministara je također ponovio da države imaju općenitu obvezu riješiti probleme koji su su podlozi utvrđene povrede.

140. Ponavljajući da tužena država ostaje slobodnom, podložno praćenju od strane Odbora ministara, odabrali sredstva s kojima će ispuniti svoju pravnu obvezu iz članka 46. Konvencije, time da su ta sredstva sukladna sa zaključcima navedenim u presudi Suda (vidi predmet *Broniowski v. Poland [GC]*, br. 31443/96, stavak 192., ECHR 2004-V) i bez da nastoji odrediti koje mjere mogu biti poduzete od strane tužene države kako bi ispunila svoje obveze iz članka 46. Konvencije, Sud bi svratio svoju pozornost na naprijed naznačene uvjete (vidi stavke 173.-216. ove presude) glede mogućnosti da osoba nastavi tvrditi da je „žrtva“ u ovoj vrsti predmeta.

Sud poziva tuženu državu da poduzme sve potrebne mjere kako bi osigurala da su domaće odluke ne samo u skladu sa sudskom praksom ovoga Suda, nego i da budu izvršene u roku od šest mjeseci nakon što su položene u tajništvo.

B. Članak 41. Konvencije

241. Članak 41. Konvencije predviđa:

"Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarnje pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci."

1. Materijalna šteta

a. Presuda vijeća

242. U svojoj presudi (vidi stavke 111-12), vijeće je presudilo:

“Sud je utvrdio da je izvlaštenje imovine podnositelja zahtjeva zadovoljilo uvjet zakonitosti i da nije bilo proizvoljno. Čin talijanske Vlade za koji je Sud presudio da je bio suprotan Konvenciji bilo je izvlaštenje koje bi bilo legitimno da je bila isplaćena razumna naknade. Ni Sud nije zaključio da je smanjenje poreza od 20% bilo nezakonito kao takvo, nego je taj čimbenik uzeo u razmatranje pri ocjeni predmeta. Sud je na kraju utvrdio povredu prava podnositelja zahtjeva na pošteno suđenje zbog primjene članka 5 bis na njihov predmet.

S obzirom na te čimbenike, i vršeći svoju ocjenu na pravičnoj osnovi, Sud smatra razumnim podnositeljima zahtjeva dosuditi 410.000 EUR.“

b. Tvrdnje stranaka (...)

c. Ocjena Suda

246. Sud ponavlja da presuda u kojoj on utvrdi povredu nameće tuženoj državi pravnu obvezu okončati tu povredu i popraviti njene posljedice na takav način da koliko je to god moguće vrati situaciju u stanje kakvo je bilo prije povrede (vidi predmet *Iatridis v. Greece (pravična naknada) [GC]*, br. 31107/96, stavak 32., ECHR 2000-XI).

247. Države ugovornice koje su stranke u predmetu u načelu su slobodne odabrati sredstva kojima će postupiti prema presudi u kojoj je Sud utvrdio povredu. To diskreciono pravo glede načina izvršenja presude odražava slobodu izbora koja ide uz primarnu obvezu države

ugovornice da osigura zajamčena prava i slobode (članak 1.). Ako narav povrede dozvoljava *restitutio in integrum*, na tuženoj je državi da to izvrši, a Sud nije niti ovlašten niti bi praktično to mogao sam učiniti. Ako, s druge strane, nacionalno pravo ne dozvoljava – ili samo djelomično dozvoljava – da se poprave posljedice povrede, članak 41. ovlašćuje Sud da oštećenoj strani dosudi naknadu koja se čini odgovarajućom (vidi predmet *Brumărescu v. Romania* (pravična naknada) [GC], br. 28342/95, stavak 20., ECHR 2001 I).

248. Sud je presudio da je miješanje o kojem se ovdje radi zadovoljilo uvjet zakonitosti i da nije bilo proizvoljno (vidi stavke 79–80). Čin talijanske Vlade za koji je Sud smatrao da je suprotan Konvenciji bilo je izvlaštenje koje bi bilo legitimno da nije bilo neplaćanja poštene naknade (vidi stavke 99–104). Nadalje, Sud je utvrdio da je retroaktivna primjena članka 5bis Zakona br. 359/1992 podnositelje zahtjeva lišila mogućnosti koja im je dana u članku 39. Zakona br. 2359/1865, primjenjivog na ovaj predmet, da dobiju naknadu do tržišne vrijednosti imovine (vidi stavke 127–33 ove presude).

249. Sud u ovome predmetu smatra kako mu priroda utvrđenih povreda ne dozvoljava pretpostaviti da se može provesti *restitutio in integrum* (vidi *a contrario* naprijed citirani predmet *Papamichalopoulos and Others v. Greece* (bivši članak 50.)). Stoga treba dosuditi jednakovrijednu naknadu.

250. Zakonitost takvog izvlaštenja neizbježno utječe na kriterije koje treba upotrijebiti za određivanje kakvo popravljjanje posljedica duguje tužena država, budući da se materijalne posljedice zakonitoga izvlaštenja ne mogu asimilirati s takvim posljedicama nezakonitoga zauzimanja (vidi predmet *Former King of Greece and Others v. Greece* [GC] (pravična naknada), br. 25701/94, stavak 75., ECHR 2002).

251. Sud je usvojio vrlo sličan stav u naprijed citiranom predmetu *Papamichalopoulos and Others v. Greece* (bivši članak 50.), str. 59, stavci 36. i 39.). Utvrdio je povredu u tom predmetu zbog *de facto* nezakonitoga izvlaštenja (zauzimanje zemljišta od strane grčke mornarice od 1967. godine) koje je trajalo više od dvadeset pet godina na dan glavne presude koja je donesena 24. lipnja 1993. godine. Sud je stoga naložio državi Grčkoj da podnositeljima zahtjeva plati na ime štete i gubitka uživanja od kada su vlasti uzele posjed zemlje, iznos koji odgovara sadašnjoj vrijednosti zemlje, uvećan za povećanje vrijednosti do kojeg je došlo zbog postojanja zgrada izgrađenih od kad je zemlja zauzeta.

252. Sud je slijedio taj pristup u dva talijanska predmeta koja se tiču izvlaštenja koja nisu bila u skladu s načelom zakonitosti. U prvome od tih predmeta, *Belvedere Alberghiera S.r.l. v. Italy* (pravična naknada), br. 31524/96, stavci 34.–36., 30. listopada 2003.), presudio je:

“Budući da je porijeklo utvrđene povrede bila inherentna nezakonitost izvlaštenja, naknada mora nužno odražavati punu vrijednost imovine.

Glede materijalne štete, Sud stoga presuđuje da naknada koju treba dosuditi podnositelju zahtjeva nije ograničena na vrijednost imovine kad je bila zauzeta. Iz toga je razloga zatražio da vještak ispita i sadašnju vrijednost zemlje o kojoj se radi i druge naslove za naknadu štete.

Sud odlučuje da će država platiti podnositelju zahtjeva sadašnju vrijednost zemlje. Tom će iznosu biti dodan zbroj za gubitak uživanja zemlje od kada su vlasti uzele posjed te zemlje 1987. godine i za smanjenje vrijednosti imovine. Nadalje, budući da nema primjedbi Vlade o izvješću vještaka, bit će dosuđen iznos za gubitak prihoda od hotelske aktivnosti.“

253. U drugome od tih predmeta (*Carbonara and Ventura v. Italy* (pravična naknada), br. 24638/94, stavci 40.–41., 11. prosinca 2003.), sud je objavio:

“Glede materijalne štete, Sud stoga presuđuje da naknada koju treba dosuditi podnositeljima zahtjeva nije ograničena na vrijednost njihove imovine kad je bila zauzeta. Iz toga je razloga zatražio da vještak ispita i sadašnju vrijednost zemlje o kojoj se radi. Ta vrijednost ne ovisi o hipotetskim uvjetima, što bi bio slučaj da je sada u istom stanju kao i 1970. godine. Iz izvješća vještaka je jasno da se od tada vrijednost te zemlje i njezine neposredne okoline – čija situacija joj je dala potencijal u smislu urbanog razvoja – povećala kao rezultat izgradnje zgrada, uključujući i školu.

Sud odlučuje da će država platiti podnositeljima zahtjeva za štetu i gubitak uživanja od kada su vlasti uzele posjed zemlje 1970. godine sadašnju vrijednost zemlje plus povećanu vrijednost dobivenu postojanjem zgrade.

Glede određivanja iznosa te naknade, Sud prihvaća nalaz iz izvješća vještaka za točnu procjenu pretrpljene štete. To je iznos od 1.385.394,60 EUR”

254. Raščlamba tri naprijed navedena predmeta, koji se svi odnose na predmete inherentno nezakonitoga zauzimanja, pokazuje da je Sud, kako bi potpuno nadoknadio pretrpljeni gubitak, dosudio iznose uzimajući u obzir sadašnju vrijednost zemlje u svjetlu današnjeg tržišta nekretnina. Nastojao je i naknaditi financijski gubitak uzimajući u obzir potencijal zemljišta o kojem se radi, izračunat, ako je to primjenjivo, na temelju troškova izgradnje zgrada koje su izgradile vlasti koje su izvršile izvlaštenje.

255. Suprotno iznosu dosuđenom u naprijed navedenim predmetima, naknada koju treba odrediti u ovome predmetu neće trebati održavati ideju o potpunom uklanjanju posljedica pobijanoga miješanja. Uistinu, u ovome je predmetu nepostojanje odgovarajuće naknade, a ne inherentna nezakonitosti oduzimanja zemlje bila izvor utvrđenih povreda iz članka 1. Protokola br. 1.

256. Pri određivanju iznosa odgovarajuće naknade, koji ne treba nužno odražavati punu vrijednost imovine, Sud se mora osloniti na kriterije navedene u svojim presudama u odnosu na članak 1. Protokola br. 1 prema kojemu bi, bez isplate iznosa koji je u razumnom odnosu prema njenoj vrijednosti, lišenje imovine u pravilu predstavljalo nerazmjerno miješanje koje se ne bi moglo smatrati opravdanim na temelje članka 1. Protokola br. 1. (vidi naprijed citirani predmet *James and Others v. the United Kingdom*, str. 36, stavak 54.). Sud ponavlja da se u mnogo slučajeva zakonitoga izvlaštenja, kao što je pojedinačno izvlaštenje zemlje radi izgradnje ceste ili u druge svrhe „u javnome interesu“, samo potpuna naknada može smatrati razumno povezanom sa vrijednošću imovine (vidi naprijed citirani predmet *The Former King of Greece and Others* (pravedna naknada), stavak 36.). Međutim, legitimni ciljevi „javnoga interesa“, kao što su oni kojima teže mjere gospodarske reforme ili mjere kojima je cilj postići veću socijalnu pravdu, mogu zahtijevati manje od naknade pune tržišne vrijednosti (ibid.).

257. U ovome je predmetu Sud utvrdio da nije postignuta „poštena ravnoteža“, s obzirom na razinu naknade koja je bila dosta ispod tržišne vrijednosti zemlje i s obzirom da nije bilo osnova „javnog interesa“ koji bi opravdali odstupanje od pravila navedenog u stavku 95. ove presude, prema kojemu, kad ne postoje takve osnove, i u slučaju „pojedinačnog izvlaštenja“, odgovarajuća naknada treba odgovarati vrijednosti imovine (vidi stavke 99.-104. ove presude).

Slijedi da je odgovarajuća naknada za izvlaštenje u ovome predmetu trebala odgovarati tržišnoj vrijednosti imovine. Stoga će sud dosuditi naknadu koja odgovara razlici između vrijednosti zemlje i naknade koju su podnositelji zahtjeva dobili na nacionalnoj razini.

258. Kao i vijeće, i veliko vijeće smatra odgovarajućim kao osnovu uzeti vrijednost imovine u trenutku izvlaštenja, kako je to navedeno u izvješćima vještaka koje je imenovao sud sastavljenima tijekom domaćega postupka (165.755 talijanskih lira (ITL) po kvadratnom metru 1983. godine, vidi stavke 32 i 37 ove presude) i na kojima podnositelji zahtjeva osnivaju svoje zahtjeve (vidi stavke 243-44 ove presude). Budući da bi naknada postala manje odgovarajuća ako bi se platila bez pozivanja na razne okolnosti koje su zaslužne za smanjenje njene vrijednosti, kao što je protek znatnog vremenskog razdoblja (vidi naprijed citirane predmete *Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece*, str. 90, stavak 82., i, *mutatis mutandis*, *Motais de Narbonne v. France* (pravedna naknada), br. 48161/99, stavci 20.-21., 27. svibnja 2003.), nakon što dobiveni iznos na domaćoj razini bude odbijen, i tako dobivena razlika u odnosu na tržišnu vrijednost zemlje 1983. godine, taj iznos treba pretvoriti

u sadašnju vrijednost kako bi se prebili učinci inflacije. Štoviše, na taj će iznos trebati platiti kamatu kako bi se prebilo, barem djelomično, dugo razdoblje tijekom kojega su podnositelji zahtjeva bili lišeni zemlje. Po mišljenju Suda, kamata treba biti u obliku jednostavne, progresivno prilagođene zakonske kamate koja se primjenjuje na kapital. I na kraju, u odnosu na 20% poreza odbijenog od naknade za izvlaštenje dosuđene na domaćoj razini, veliko vijeće, kao i vijeće, nije utvrdilo da bi primjena poreza bila nezakonita kao takva nego je taj čimbenik uzelo u obzir kad je ocjenjivalo činjenice (vidi stavak 110 ove presude).

259. S obzirom na te čimbenike, i odlučujući na pravičnoj osnovi, Sud smatra razumnim podnositeljima zahtjeva dosuditi 580.000 EUR, uz sve poreze koji bi mogli biti zaračunati na taj iznos.

2. Nematerijalna šteta kao rezultat duljine postupka

a. Presuda vijeća

260. Vijeće je u svojoj presudi presudilo da po toj točki pitanje primjene članka 41. nije spremno za odluku te ga je pridržalo (vidi stavak 115. presude vijeća).

b. Tvrdnje onih koji su se pojavili pred Sudom (...)

c. Umješaci

i. Vlada Češke

264. Kao što je odlučila Vlada Češke, uz uvođenje preventivnoga pravnoga sredstva, donijeti zakon koji osigurava odštetni pravni lijek, smatrali su se obvezatnima predložiti zakon koji bi bio dovoljno predvidiv. Uputili su na poteškoće u tom smislu, tvrdeći da niti Konvencija niti sudska praksa Suda ne daje dovoljno pojašnjenja. Zatražili su više informacija o kriterijima koje koristi Sud, predmetima koji bi se mogli smatrati „sličnima“ i o pragu „razumnoga“ odnosa.

ii. Vlada Poljske

265. Prema tvrdnji Vlade Poljske, Sud treba naznačiti od čega se sastoji pravična naknada. Ako nisu dani precizni pokazatelji, vjerojatno je da će doći do nedosljednosti između domaće sudske prakse i sudske prakse Suda. Bilo bi jednako teško i podnositeljima zahtjeva i vladama iz sudske prakse suda uspostaviti opća pravila koja se odnose na pravičnu naknadu. Prema tome, domaći sudovi nisu bili u položaju pozvati se na sudsku praksu Suda i donijeti odluke koje bi bile sukladne toj praksi.

iii. Vlada Slovačke

266. Prema tvrdnjama Vlade Slovačke, razmatranja na kojima je Sud temeljio svoje određenje nematerijalne štete trebala bi biti dio obrazloženja njegove odluke. Samo na taj način bi presude Suda postale jasne upute za domaće sudove kad se radi o određivanju naknada na ime nematerijalne štete do koje je došlo zbog odugovlačenja postupka.

Prema tvrdnjama Vlade Slovačke, nemoguće je prevesti sve te vidove u brojke ili predvidjeti svaku situaciju do koje bi moglo doći. Vlada Slovačke nije očekivala da Sud definira preciznu formulu prema kojoj bi se mogao izračunati iznos dosuđen za nematerijalnu štetu koja proizlazi iz produljenog karaktera postupka ili prema kojoj bi se mogli odrediti točni iznosi. Po njihovom je mišljenju bilo važnije da Sud dade dovoljno opravdanje u svojim odlukama za način na koji se uzimaju u obzir kriteriji uzeti u obzir kad se ocjenjivala razumnost duljine postupka kako bi se odredio iznos dosuđen na ime nematerijalne štete do koje je došlo zbog odugovlačenja postupka. Iz ovoga je bilo jasno da bi podnositeljima zahtjeva trebalo dosuditi isti iznos u predmetima koji se mogu usporediti.

d. Kriteriji Suda

267. U odgovoru Vladama, Sud na početku navodi da pod „sličnim predmetima“ misli na dva postupka koji su trajali isti broj godina, pred istim brojem razina nadležnosti, da se u tim postupcima radilo o stvarima jednake važnosti, većinom o istom ponašanju na strani podnositelja zahtjeva i u odnosu na istu zemlju.

Štoviše, dijeli mišljenje Vlade Slovačke da bi bilo nemoguće i neizvedivo pokušati sastaviti popis detaljnih objašnjenja koja bi pokrila svaku mogućnost i smatra da se svi potrebni elementi mogu naći u njegovim prethodnim odlukama dostupnima u bazi podataka sudske prakse Suda.

268. Slijedeće naznačuje da iznos koji će dosuditi s naslova nematerijalne štete na temelju članka 41. može biti manji nego onaj naznačen u njegovoj sudskoj praksi kad je podnositelj zahtjeva već dobio utvrđenje povrede i naknadu na domaćoj razini koristeći domaće pravno sredstvo. Osim činjenice da je postojanje domaćega pravnoga sredstva potpuno u skladu s načelom supsidijarnosti ugrađenim u Konvenciji, takvo pravno sredstvo bliže je i dostupnije nego zahtjev Sudu, brže je i obrađuje ga se na vlastitom jeziku podnositelja zahtjeva, te na taj način nudi prednosti koje treba uzeti u razmatranje.

269. Sud međutim smatra da kad još uvijek može tvrditi da je „žrtva“ nakon iscrpljivanja toga domaćega pravnoga sredstva podnositelju zahtjeva treba biti dosuđena razlika između iznosa dobivenoga od žalbenoga suda i iznosa koji ne bi bio smatran očigledno nerazumnim u usporedbi s iznosom koji dosuđuje Sud, da ga je dosudio žalbeni sud i da je bio brzo plaćen.

270. Podnositeljima zahtjeva treba dosuditi i iznos u odnosu na faze postupka koje ne mogu biti uzete u obzir od strane domaćih sudova u referentnom razdoblju kad više ne mogu podnijeti predmet natrag žalbenom sudu tražeći primjenu promjene stava koji je usvojio Kasacijski sud 26. siječnja 2004. godine (vidi njegovu presudu br. 1339, stavak 64. ove presude) ili kad preostala duljina nije bila sama po sebi dovoljno duga da bi se smatralo da predstavlja drugu povredu u odnosu na isti postupak.

21. Na kraju, Vladi treba naložiti da plati daljnji iznos kad je podnositelj zahtjeva morao trpjeti odugovlačenje dok je čekao isplatu naknade koju mu duguje država, tako da se izravna frustracija koja nastaje zbog odugovlačenja u dobivanju isplate.

e. Primjena naprijed navedenih kriterija na ovaj predmet

272. S obzirom na okolnosti ovoga predmeta (vidi stavke 220.-21. ove presude) Sud smatra da bi, da ne postoje domaća pravna sredstva, bio dosudio iznos od 24.000 EUR. Primijećuje da je podnositeljima zahtjeva dosuđeno 2.450 EUR od strane Žalbenoga suda, a što je oko 10% onoga što bi im Sud dosudio. Po mišljenju Suda, ovaj čimbenik sam po sebi dovodi do rezultata koji je očigledno nerazuman s obzirom na kriterije koji su ustanovljeni u njegovoj sudskoj praksi.

S obzirom na karakteristike domaćega pravnoga sredstva koje je odabrala Italija i na činjenicu da je, ne dovodeći u pitanje njeno nacionalno pravno sredstvo, Sud utvrdio povredu, on smatra, odlučujući na pravičnoj osnovi, da bi podnositeljima zahtjeva trebalo dosuditi 8.400 EUR.

Budući da nisu izneseni nikakvi relevantni navodi, neće biti dodan nikakav iznos na ime „daljnje frustracije“ do koje je moglo doći zbog odugovlačenja plaćanja iznosa koji je dugovala država.

273. Stoga podnositelji zahtjeva imaju pravo na naknadu nematerijalne štete u ukupnom iznosu od 8.400 EUR, to jest, 2.100 EUR svaki, uz sve poreze koji bi mogli biti zaračunati na taj iznos.

3. Nematerijalna šteta u odnosu na druge utvrđene povrede (...)

4. Troškovi i izdaci (...)

IZ TIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. presuđuje da je došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1 zbog neodgovarajućeg iznosa naknade za izvlaštenje;

2. presuđuje da nema potrebe ispitati na temelju članka 1. Protokola br. 1. prigovor koji se temelji na retroaktivnoj primjeni na ovaj predmet članka 5 bis Zakona br. 359/1992;

3. presuđuje da je došlo do povrede članka 6., stavka 1. zbog primjene članka 5 bis Zakona br. 359/1992 na ovaj predmet;

4. odbija prethodni prigovor Vlade o neiscrpljivanju domaćih pravnih sredstava, glede prigovora o duljini postupka;

5. presuđuje da podnositelji zahtjeva mogu tvrditi da su „žrtve“, u svrhu članka 34. Konvencije, povrede načela „razumnoga roka“;

6. presuđuje da je došlo do povrede članka 6., stavka 1. zbog duljine postupka;

7. presuđuje

(a) da tužena država podnositeljima zahtjeva treba, u roku od tri mjeseca, platiti slijedeće iznose:

(i) 580.000 EUR (pet stotina i osamdeset tisuća eura) na ime materijalne štete;

(ii) 8.400 EUR (osam tisuća četiri stotine eura) plus 4.000 EUR (četiri tisuće eura), to jest, ukupno 12.400 EUR (dvanaest tisuća četiri stotine eura) na ime nematerijalne štete;

(iii) 50.000 EUR (pedeset tisuća eura) na ime troškova i izdataka;

(iv) sve poreze koji bi mogli biti zaračunati na gornje iznose;

(b) da se od proteka naprijed navedena tri mjeseca do namirenja na naprijed navedeni iznos plaća obična kamata prema stopi koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke tijekom razdoblja neplaćanja, uvećana za tri postotna boda;

8. odbija ostatak zahtjeva podnositelja zahtjeva za pravičnu naknadu.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku objavljeno* na javnoj raspravi u Zgradi ljudskih prava, Strasbourg, 29. ožujka 2006. godine.

T.L. EARLY

zamjenik tajnika

Luzius WILDHABER

predsjednik